

SUVREMENA ETNOGRAFIJA TRADICIJSKE KULTURE U TROGIRSKOM KRAJU

Žaja, Barbara

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:346784>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

BARBARA ŽAJA

**SUVREMENA ETNOGRAFIJA TRADICIJSKE KULTURE U
TROGIRSKOM KRAJU**

DIPLOMSKI RAD

SPLIT, 2019.

Odsjek za *Hrvatski jezik i književnost*

Hrvatski jezik i književnost

Kolegij: *Hrvatska tradicijska kultura u europskom kontekstu*

SUVREMENA ETNOGRAFIJA TRADICIJSKE KULTURE U TROGIRSKOM KRAJU

Studentica:
Barbara Žaja

Mentor:
prof. dr. sc. Marko Dragić

Split, 2019. godine

Diplomski je rad obranjen _____ u Splitu pred povjerenstvom

SADRŽAJ

1. Uvod.....	4
2. Advent.....	7
2.1. Sveta Barbara.....	8
2.2. Sveti Nikola.....	10
2.3. Bezgrješno začće blažene Djevice Marije.....	12
2.4. Sveta Lucija.....	12
3. Badnjak.....	13
4. Božić.....	16
5. Karnevalsko vrijeme.....	20
5.1. Pokladni utorak.....	21
6. Korizma.....	22
7. Veliki tjedan.....	22
8. Uskrs.....	28
9. Sveti Ivan Trogirski.....	30
10. Blagdani kroz godinu.....	33
11. Prvosvibanjski običaji.....	38
12. Nekadašnji život.....	46
13. Zaključak.....	49
Literatura.....	56
Sažetak.....	59
Summary.....	60

1. Uvod

Za kulturu hrvatskog naroda možemo reći da je na neki način ukupnost svih materijalnih, duhovnih i socijalnih dobara koja su se kroz veće vremensko razdoblje skupila u njemu. Važnu ulogu u prijenosu kulturnih dobara zauzima usmena predaja koja se očuvala prenošenjem iz naraštaja u naraštaj s tim da su narodni običaji Hrvata koje poznajemo danas nešto drugačiji od onih iz hrvatskih početaka.¹

Tradicijska kultura posebno cijeni običaje koji su podređeni određenim životnim događajima. Riječ je o općenitim prigodama u kojima se ljudi sastaju, družu, časte.²

Na hrvatsku tradicijsku kulturu, na život i običaje Hrvata uvelike je utjecala Biblija.³ Utjecala je na materijalni, duhovni i socijalni oblik kulture, ali i na one kulturne stečevine koje nazivamo tradicijskom kulturom. Tako je ušla u hrvatski narodni život, običaje, vjerovanja i znanja.⁴ Tradicijska se kultura nalazi u etnografskoj građi i to sa svim svojim oblicima, koji su postojani i vezani za tlo na kojem su nastali. Oni se zapravo i dalje prilagođavaju novim životnim navikama. Preoblikuju se, ali traju što je bitna značajka tradicijske kulture. Pojavni oblici tradicijske kulture traju onoliko dugo koliko imaju svrhu u narodnim slojevima.⁵

Nužno je razlikovati usmenu tradiciju i usmenu književnost. Usmena se tradicija predstavlja kao pojam koji sadrži i usmenu književnost i usmene neknjiževne oblike, a može sadržavati i skup svega što se usmeno prenosi, to jest kao usmena kultura.⁶

Usmena je književnost najdugotrajniji oblik umjetničkoga stvaranja jezičnim medijem te, ako je promatramo kao umjetninu oblikovanu u jeziku, predmet je izučavanja znanosti o književnosti.⁷ Sam naziv usmena književnost nije uvijek bio tako određen, a termin je određivala ona koncepcija koja je nadvladavala u određenom razdoblju.⁸

Usmena književnost⁹ hrvatskoga naroda prepoznatljiva je po živoj izvedbi i zapisima usmenoknjiževnih tekstova tijekom povijesnoga trajanja. Prvotno je prevladavao oblik

¹ Botica, Stipe, *Lijepa naša baština* (književno-antropološke teme), Sveučilišna naklada, Zagreb, 1998., str. 7

² Botica, Stipe: *Biblija i hrvatska tradicijska kultura*, Školska knjiga, Zagreb, 2011., str. 256.

³ Isto, str. 238.

⁴ Isto, str. 341.

⁵ Botica, Stipe, *Lijepa naša baština* (književno-antropološke teme), Sveučilišna naklada, Zagreb, 1998., str. 113.

⁶ Botica, Stipe: *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2013., str. 13.

⁷ Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, IV. Poboľjšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986., str. 133.

⁸ Isto, str. 140.

⁹ Uz termin usmene (narodne) književnosti, postoji i termin pučke književnosti. U prošlosti, narod su predstavljali staleži, a puk seljaci i radnici. Poslije prvog svjetskog rata, imenica *puk* povlači se pred imenicom *narod*, a pridjev *pučki* ipak ne nestaje. Termin pučka književnost odgovara terminu popularna književnost i

izvedbe koji je davao obilježje duhovnom životu hrvatskim krajevima. Polako su s vremenom, pažnju privlačili zapisi koji svjedoče o vrednotama koje su zaslužile mjesto u književnoj obradi. U zapisima usmene književnosti postoje književne, kulturne, etnološke i antropološke hrvatske vrijednosti.¹⁰

Usmenoknjiževne tekstove tvore daroviti pojedinci koji osjećaju moć riječi i odlučuju se na odabir u govorenom jeziku neke sredine kako bi dobili odgovarajući izraz svoga raspoloženja i prenijeli slušateljima željenu strukturu.¹¹ Usmena književnost ima golem značaj.¹²

Zapisani usmeni tekst nastavlja život kao usmeni fenomen i kao zapis. Jednom stvoren tekst u mogućnosti je da bude poticaj drugim neznanim darovitim pojedincima da pokušaju ispričati priču ili otpjevati pjesmu. Kod Hrvata susrećemo tragove ili zapise lirskoga usmenog fenomena od početka njihove pismenosti i književnosti na vlastitom jeziku i pismu (glagoljici).¹³

U ovom će radu biti riječi o navedenoj tradicijskoj kulturi, suvremenoj etnografiji tradicijske kulture, njenim značajkama, narodnim običajima kroz cijelu godinu i to posebno na području Trogira i trogirске okolice. U radu će također biti prikazane odabrane lirske pjesme karakteristične za trogirsko područje. Čovjekov hod kroz prošlost, život i suživot je nemoguće zamisliti, a da ono nije očitovano lirskim načinom.¹⁴

Govor lirske pjesme je neposredan, stvoren oko različitih životnih stvarnosti. Autor pjesme pažljivo bira izraze, iskazuje ono lijepo i lako pamtljivo. Teme lirskih pjesama su široke i neiscrpne, a u radu će se iznijeti religiozne, rodoljubne i ljubavne pjesme s trogirskog područja.¹⁵

U radu će se govoriti o povijesnom gradiću na Jadranskoj obali koji svojom bezvremenskom ljepotom oduševljava sve one koji imaju priliku posjetiti muzej-grad. Prirodna zaštićenost, povoljan položaj na otočiću između kopna i otoka Čiova bili su samo

obuhvaća tekstove, stihovane ili u prozi, prenošene pisanim, tiskanim i usmenim putem, živote svetaca, romane, pjesme, itd. (*Povijest hrvatske književnosti*, knj. 1, napisale Maja Bošković – Stulli i Divna Zečević, Liber, Mladost, Zagreb, 1978., str. 389)

¹⁰ Botica, Stipe, *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995., str. 5.

¹¹ Isto, str.9.

¹²O tome više:Marko Dragić, *Općedruštveni značaj usmene književnosti*, Zbornik radova Utjecaj hrvatske usmene tradicije u suvremenoj književnosti za djecu i mlade, Gradska knjižnica Marka Marulića Split, Split, svibanj 2014., str.16-25.

¹³*Usmene lirske pjesme*, priredio Stipe Botica, SHK, Zagreb, 1996., str. 15-18.

¹⁴Botica, Stipe: *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2013., str. 99.

¹⁵ Botica, Stipe, *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995., str. 17.

neki od razloga za osnivanje Trogira. Na njegovom su se tlu izmjenjivali Iliri, Grci, Rimljani te Hrvati, a vladali su Mlečani, Francuzi i Austrijanci.¹⁶

Trogir je kao naselje utemeljen krajem 3. stoljeća ili početkom 2. stoljeća prije Krista. Zasnovali su ga Grci, Dorani iz Sirakuze. Prvotno se radilo o trgovačkoj koloniji pod imenom *Tragurion*. Pretpostavlja se da sam naziv potječe od grčkih riječi *tragos* i *oros* (jarac i brdo), a to se može povezati sa susjednim brdom Kozjakom na kojemu je bio veći broj koza.¹⁷

Grčko naselje tijekom 1. stoljeća prije Krista postaje municipij u sklopu Rimskoga Carstva, i to rimski *Tragurium*. Tijekom 4. stoljeća do grada dolazi nova vjera, kršćanstvo koje se širilo iz susjedne *Salone*. Dolaskom Hrvata, okreće se nova stranica povijesti, a ime se mijenja u Trogir koje se sačuvalo do danas.¹⁸

Gradić je smješten na zapadnoj strani Kaštelanskog zaljeva, a cestovno je povezan sa susjednim mjestima Kaštelima, Solinom, Splitom te manjim općinama Segetom, Marinom i Okrugom. Obala Trogira razvedena je manjim uvalama, rtovima i otocima s bogatom mediteranskom vegetacijom.¹⁹ U sklopu zidina postoje dvojica gradska vrata, južna i sjeverna. Na vrhu sjevernih vrata ističe se kip gradskog zaštitnika bl. Ivana Trogirskog. Na rivi je sagrađena kula Kamerlengo koja je naziv dobila po kamerlengu (*camerarius*), činovniku-blagajniku koji je imao zadatak voditi financijske poslove u dogovoru s knezom.²⁰

Trogirani se uvelike ponose katedralom sv. Lovre (Ivana) iz 12. stoljeća. U vrh zvonika, Trogirani su ostavili relikvije svetaca za zaštitu.²¹

Bogata prošlost i povijesne kamene zidine uspjele su nekako i prodonijeti da se Trogir 1997. godine upiše u Registar svjetske baštine UNESCO-a. Među simbolima grada Trogira, posebno mjesto zauzima lik Kairosa, božanstva sretnog trenutka nastalog u razdoblju od 4. do 3. stoljeća prije Krista. Kairos upozorava kako sreću treba znati prepoznati na vrijeme.²²

Trogir, za svu svoju pisanu povijest, mora prvenstveno zahvaliti Trogiraninu Ivanu Luciću (1604.-1679.), osnivaču moderne hrvatske historiografije.²³

Trogir pamti i dvojicu svojih blaženika. Augustin Kažotić, prvi je hrvatski blaženik, dominikanac, školovan u Parizu, a rođen u Trogiru 1260. godine. Ivan Trogirski, u Trogiru

¹⁶Celio Cega, Fani, *Trogir*, Vjesnik, Zagreb: Turistička naklada, 2002., str. 5.

¹⁷ Isto, str. 9.

¹⁸ Isto, str. 11-13.

¹⁹ Isto, str. 5.

²⁰ Isto, str. 30-31.

²¹ Isto, str. 35.

²²Celio Cega, Fani, *Trogir*, Vjesnik, Zagreb: Turistička naklada, 2002., str. 5., 54.

²³ Radić, Danka, *Gradska jezgra Trogira - svjetska baština UNESCO-a*, Informatica museologica, Vol. 28, No. 1-4, Trogir, 1998., str. 116.

zvan svetim, rođen je u Rimu 1032. godine, a trogirskim je biskupom bio od 1062. godine pa sve do svoje smrti 1111. godine.²⁴

Renesansa je Trogiru donijela procvat, Francuzi pokretanje napretka grada, austrijska vlast nove objekte i uređenje grada, a burna politička scena 20. stoljeća donosi potpuno novi val događaja s kojima se, u međuvremenu, razvila brodogradnja, prerada te izvoz bilja.

Dogodio se i početak razvoja samog turizma dolaskom čeških turista 30-ih godina.²⁵ Tek krajem stoljeća, 1990. godine, hrvatska država postaje samostalna. Sve do današnjih dana, Trogir i dalje ponosno diše, svakim kamenom naglašava svoju bogatu povijest i to sada konačno u svojoj samostalnoj Hrvatskoj.

Bogata prošlost grada Trogira i njegove okolice, dopustila je samom gradu rast i razvoj u svakom obliku. Sve društvene okolnosti te prisustvo i djelovanje različitih povijesnih ličnosti omogućili su Trogiru oblikovanje beskrajno vrijedne tradicijske kulture. Vrijedni su se narodni običajinjegovali i sačuvali, svaki na svojstven način. Upravo će o tome i biti riječi u ovom radu, a bit će spomenuta ujedno i okolna mjesta grada Trogira koja s njim dijele zajedničke običaje. Dvije općine Seget i Marina nekoć su bile sastavni dio trogirskog područja. Stanovništvo je živjelo od ribolova i poljoprivrede, a sredinom 20. stoljeća ljudi su se počeli zanimati i za turizam. Seget Donji sagrađen je u obliku pravilnog zatvorenog pravokutnog naselja uz more. Selo je nastalo kada je trogirski plemić Jakov Rotondo odlučio sagraditi kulu oko koje se razvilo selo. Na trgu je do 1750. godine postojala crkva Gospe od Ružarija i sv. Antuna Padovanskog. Crkva je srušena i sagrađena je nova 1758. godine. Također, segetske polje sadrži više crkvica iz davnih vremena.²⁶

2. Advent

Slavljenje adventa potječe iz 4. stoljeća. Podrijetlo riječi advent dolazi od lat. riječi *adventus*, -us, m. što znači dolazak, dohod, početak. Razdoblje adventa sastoji se od četiri nedjelje prije samoga Božića, a predstavljaju četiri tisućljeća od stvaranja svijeta do dolaska

²⁴Celio Cega, Fani, *Trogir*, Vjesnik, Zagreb: Turistička naklada, 2002., str. 16-17.

²⁵ Isto, str. 28.

²⁶ Isto, str. 69.

Isusa Krista. Advent je vrijeme posta i molitve u kojem se nisu susretale svadbe i zabave.²⁷ Prva je nedjelja Adventa (Došašća) ona nedjelja koja je najbliža blagdanu sv. Andrije.²⁸

U pučkoj baštini trogirskoga kraja prvim čelom Božića smatra se blagdan Svih svetih, primjerice na Korčuli je to blagdan sv. Martina. U Bosni i Hercegovini blagdan sv. Katarine Aleksandrijske (25. studenoga) zadnji je dan pred adventskoga doba.²⁹

U Trogiru je tada crkvena atmosfera bila tiha i spokojna uz molitve, pjevanje narodnih prigodnih pjesmica, bez pratnje orgulja. Zadnjih devet dana pred Božić slijedio je početak *novena*, tzv. zornica. Ta se pobožnost održavala rano ujutro prije svanuća. U kućama se osjećalo veliko pobožno raspoloženje.³⁰ Zora je simbol dolaska Isusa Krista i Kristove prolivene krvi kojom se ostvario vječni spas.³¹

U adventskom razdoblju, posebno se ističe i simbolični adventski vijenac. Adventski se vijenci nalaze u crkvama i domovima te predstavljaju poziv na molitvu. U adventskom vijencu postoje četiri svijeće koje simboliziraju četiri adventske nedjelje i četiri godišnja doba, to jest: stvaranje, utjelovljenje, otkupljenje i svršetak. Jedna se svijeća pali prve adventske nedjelje i svake iduće nedjelje po jedna. Plete se od zimzelenoga lišća ili grančica tako da nema ni početka ni kraja. Takav vijenac predstavlja vječnoga Boga. U današnje vrijeme simbolika adventskih svijeća preoblikuje se polako u estetiku.³²

2.1. Sveta Barbara

Barbara je rođena u 3. st. u Egiptu ili u Nikoziji u Maloj Aziji. Odgojio ju je otac, bogati poganin koji se bojao njenog odlaska pa je sagradio kulu okruženu čuvarima. Saznavši za kršćanstvo, Barbara se obratila vjerskom učitelju prurušenom u liječnika. Odlučila je prihvatiti kršćanstvo. Kula je imala dva prozora, pa je Barbara, dok je otac bio odsutan,

²⁷Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 129-130.

²⁸Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, br. 3, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 415.

²⁹Usp. Marko Dragić, *Sveta Katarina Aleksandrijska u hrvatskoj katoličkoj tradicijskoj baštini*, HUM časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. 7, Mostar, 2011., str. 260.-287.

³⁰Kazivačica: Mila Perkušić, rođ. Grgin, 1930. u Trogiru

³¹Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, br. 3, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 415.

³²Dragić, Marko, *Svijeća u kulturnoj baštini Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 4, Split, 2010., str. 468.

zapovjedila da se napravi i treći prozor.³³ Po Barbarinoj zapovijedi majstor je prema istoku napravio križ od mramora kojeg je Barbara blagosloвила vodom s vrela. Za tu se vodu na vrelu vjeruje da je čudotvorna.³⁴ Ocu je objasnila da duša prima svjetlo kroz tri prozora i to Oca, Sina i Duha Svetoga.

Otac je tada odluči pogubiti, ali ju je Djevica Marija prenijela u planinu što su primijetili pastiri koji su čuvali ovce. Prema drugoj legendi, zidovi su se otvorili, a Barbara je uspjela pobjeći u šumu. Prema trećoj legendi, otvorila se stijena u koju se Barbara mogla sakriti. Otac ju je odlučio potražiti. Prvi pastir kojeg je susreo nije odao Barbarino skriveno mjesto, dok je drugi pastir ipak pokazao gdje se nalazi. Barbara ga je proklela i pastirove su se ovce pretvorile u skakavce, a on se pretvorio u kamen. Barbaru je otac dao utamničiti, a želio je i da je sudac Marcijan osudi na muke. Uvidjevši Barbarinu ljepotu, sudac je rekao Barbari da bira između žrtve bogovima i smrti u strašnim mukama. Barbara je samo odgovorila da se već ponudila svom Bogu, Isusu Kristu. Tako je prezrela sučeve bogove, a on je zapovjedio bičevanje i ranjavanje. Trpjela je strašne muke. Kada je opet bila zatvorena, u ponoć se Barbari prikazala velika svjetlost. Ukazao joj se Gospodin, tražio je povjerenje i čvrstoću jer će je na nebu na kraju dočekati velika radost. Gospodin ju je tom prilikom blagoslovio.³⁵

Kad je sudac vidio da su Barbari rane zacijelile, mislio je da je dobila nagradu od njihovih bogova, no Barbara je odgovorila da ju je izliječio Isus Krist. Nastavili su je mučiti, a Barbara je ponovno tražila Kristovu milost. Sudac zapovijedi da je razodjevenu odvedu na trg, a Barbari se usliši molitva i u gradu se pojavi gusta magla. Sudac naredi pogubljenje mačem. Tada je ipak otac odluči uzeti i odvodi je u planinu. Ondje Barbara začuje glas s neba koji je poziva Bogu Ocu na nebesima. Kada ju je otac pogubio, udario ga je grom i ostane samo pepeo.³⁶

Kult Svete Barbare u Europi počeo se širiti u 8. stoljeću. Mlečani su uspjeli prenijeti početkom 11. stoljeća svetičine relikvije u svoj grad, a zatim i u katedralu Svetoga Ivana Evanđelista. Za relikvije u crkvi Svetoga Vladimira u Kijevu u Ukrajini pretpostavlja se da se radi o relikvijama Sv. Barbare. Sv. Barbara jedna je od četrnaest svetaca koji pomažu u

³³Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, br. 3, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 418.

³⁴Dragić, Marko, *Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, XIII (2), Zagreb: Kršćanski akademski krug (KRAK), 2015., str. 143.

³⁵Isto, str. 144.

³⁶Isto, str. 144.

nevolji. Zaštitnica je od nagle smrti, od groma, od požara i od groznice. Isto tako, zaštitnica je topnika, rudara i vojnika.³⁷

Prije blagdana Sv. Lucije, pšenica se mogla posijati i na blagdan Sv. Barbare (4. prosinca). Pšenica se svakodnevno zalijevala do Božića te je na Badnju večer i Božić predstavljala simbolični ukras u kućama i crkvama. U nju su se mogle staviti tri svijeće koje se pale na Badnju večer, tijekom božićnog ručka, a neki su ih palili i na ispraćaj Stare godine te na Sveta tri kralja. Prema rastu pšenice, ljudi su proricali o blagostanju u godini koja slijedi. Zelena boja pšenice boja je proljeća i nade i simbolizira pobjedu života nad smrću.³⁸

U Trogiru se crkvice Sv. Barbare nalazi nasuprot katedrale. Crkvice je mala i uska te nikada nije služila za veće obrede. Crkva se prvotno zvala crkva Sv. Martina, a sagrađena je u 9. stoljeću.³⁹

2.2. Sveti Nikola

Sveti Nikola rođen je u 4. st. u Maloj Aziji, u kršćanskoj obitelji. Nakon smrti roditelja, Nikola dijeli sirotinji sav svoj imetak.⁴⁰ Nikolu je zaredio njegov stric, nadbiskup u Myri. Umjesto uloge biskupa, Nikola odlučuje otputovati u Palestinu i živjeti samačkim životom. Nakon smrti biskupa u Myri, Nikola se vraća iz Palestine u Myru. Svećenstvo je donijelo odluku da će biskupom postati ona osoba koja ujutro prva uđe u crkvu. Ujutro je Nikola je prvi ušao u crkvu i tako je izabran za biskupa u Myri.⁴¹

O njemu govore neke sačuvane predaje i legende, a jedna od njih prenosi da je Nikola odlučio pribaviti miraz za tri djevojke čiji je otac ostao bez novaca i to tako što je tri uzastopne noći ubacivao obitelji vrećice sa zlatnicima.⁴²

Legenda sadrži dva moguća završetka. Prema jednoj je legendi otac djevojaka odlučio, nakon druge vrećice, čekati u zasjedi tog dobrotvora i u trenutku ubacivanja dara za najmlađu

³⁷ Isto, str. 145-146.

³⁸ Isto, str. 155.

³⁹ Kazivačica Mila Perkušić, rođ. Grgin, 1930. u Trogiru

⁴⁰ Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, br. 3, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, str. 419.

⁴¹ Dragić, Marko, *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 22, No. 1., Etnografski muzej, Split, 2015, str. 7.

⁴² Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, br. 3, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 419.

djevojku otac zaskoči Nikolu. Otac je obećao šutnju, no ubrzo je od sreće sve razglasio. Druga legenda govori da je Nikola vidio da ga otac djevojaka čeka pa je kroz dimnjak ubacio zlatnike, a oni su upali u čarape koje su se sušile nad ognjištem. Upravo prema toj legendi postoji tradicija stavljanja darova u čarape ili čizmice.⁴³

Jedna legenda isto tako govori o Svetome Nikoli i o njegovom spašavanju trojice vojskovođa koji su otišli u Frigiju ugušiti pobunu za cara Konstantina. Stigavši u jadransku luku, Nikola im prenese da će večerati s njim. Na večeri, korumpirani konzul zapovjedi odrubljenje glave trojici nevinih vitezova. Nikola je došao na mjesto pogubljenja trojice vitezova, zagrlio je vitezove, bacio mač i odveo vitezove na sigurno. Stigavši kod konzula, silom otvori vrata. Vitezovi su se molili Bogu, pojavio se i car Konstantin koji se i sam uvjerio u čudo, u čudo koje se dogodilo po Nikolinom zagovoru. Car Konstantin zatražio je na kraju od vitezova da mole Nikolu za njegovo carstvo.⁴⁴

Jedna od legendi prenosi da je na putu Sv. Nikole prema Svetoj zemlji nastala strašna oluja te je brod zamalo potonuo. Valovi su se smirili kada im je sv. Nikola zaprijetio i tako je postao zaštitnikom mornara i putnika. Druga legenda o sv. Nikoli govori kako je svetac u gostionici otkrio da gostioničar ubija djecu i njihovo meso služi gostima. Pronašavši sakriveno troje djece, učinio je nad njima znak križa i vratio ih u život, pa se zato smatra i zaštitnikom male djece. Sv. Nikola, zaštitnik pomoraca, štovao se posebno u primorskim krajevima.⁴⁵

Sveti Nikola se u ikonografiji uprizorio kao biskup s tri vrećice sa zlatnicima, ali i s tri zlatne kugle koje simboliziraju njegovo dobročinstvo. Moguće ga je ponekad vidjeti sa sidrom ili s lađom u pozadini. Prikazuje se i s malim djetetom koje mu ljubi ruku što je simbol njegovog zaštitništva male djece. Prvi podatci o kultu Svetoga Nikole pojavljuju se u razdoblju između 11. i 13. stoljeća.⁴⁶

⁴³Dragić, Marko, *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, EthnologicaDalmatica, Vol. 22, No. 1., Etnografski muzej, Split, 2015, str. 8.

⁴⁴ Isto, str. 9.

⁴⁵Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, br. 3, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 419.

⁴⁶Dragić, Marko, *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, EthnologicaDalmatica, Vol. 22, No. 1., Etnografski muzej, Split, 2015., str. 8.

Sveti Nikola zaštitnik je djece, pomoraca, neudanih djevojaka, siromaha, studenata, farmaceuta, pekara, ribara, zidara, trgovaca, trgovaca, putnika i bolesnika. Glavni je zaštitnik Rusije.⁴⁷

Uz blagdan Svetog Nikole (6. prosinca) vezuju se i Nikolinjski ophodi. U tim ophodima osoba se pruruši u Svetoga Nikolu u biskupskom ornatu s palicom, a prati ga krampus s košarom, lancima i šibama. Nagrađuju dobru, a kažnjavaju zločestu djecu. Štovanje Svetoga Nikole Hrvati ističu slavljinama i procesijama.⁴⁸

U Trogiru nisu sačuvani posebni narodni običaji vezani za taj blagdan, no može se istaknuti da se postupno i u tom primorskom kraju, usvajao običaj darivanja djece. Dobru djecu dočekaju darovi u *bičvicama* i cipelama, a lošoj djeci zvijer pod imenom krampus dodjeljuje šibe. Djeca bi obavezno prije spavanja čarape ostavljala na ručkama vrata i prozora, a ujutro bi ih dočekali bomboni i voće.⁴⁹

Zanimljivo je spomenuti da bi se djeca nakon završetka blagdana i krampusovog odlaska, ukoliko bi bila neposlušna, plašila strašnim duhovima koja noću hodaju trogirskim ulicama. Naime, srednjovjekovni je Trogir noću bio slabo osvijetljen pa su iz te mistične atmosfere nastale, i danas poznate, priče o duhovima, vilenjacima i *macarolčićima* (fantazijska bića, duhovi umrle djece sa životinjskim obilježjima).⁵⁰

2.3. Bezgrješno začecje blažene Djevice Marije

U hrvatskoj tradicijskoj kulturi blagdan bezgrješnoga začecja blažene Djevice Marije jedini je dan kad se moglo igrati i uopće veseliti.⁵¹

2.4. Sveta Lucija

Sveta Lucija podrijetlom je iz Sirakuze na Siciliji, a živjela je u 3. st. Legenda govori da je Lucijina majka bolovala od teške bolesti i na kćerin nagovor odlazi na grob sv. Agate u

⁴⁷ Isto, str. 7.

⁴⁸ Isto, str. 6.

⁴⁹ Kazivačica: Vinka Zulim, rođ. Vukman, 1945. u Seget Vranjici

⁵⁰ Celio Cega, Fani, *Trogir*, Vjesnik, Zagreb: Turistička naklada, 2002., str. 32.

⁵¹ Usp. Marko Dragić, *Sveta Bernardica u hrvatskoj usmenoj lirici*, *Suvremena pitanja*, 14, časopis za prosvjetu i kulturu, Matica hrvatska Mostar; Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti, Mostar, 2012., str. 85-99.

Kataniju. Luciji se ukazala sv. Agata koja joj je nagovijestila majčino ozdravljenje, a njoj teške muke. Lucija je sve vrijedno podijelila siromasima što je naljutilo njenog zaručnika, te je on prijavio vlastima. Vojnici su je odveli, svezali, a na kraju je nisu mogli pomaknuti s mjesta. Odlučili su je spaliti, ali ni vatra je nije mogla dotaknuti. Nemoćni u tom trenutku, jedan vojnik usmrti sv. Luciju ubodom bodeža u vrat. Prema legendi, Lucija je sebi iskopala oči kako ne bi dovela u napast mladića koji je bio zanesen ljepotom njezinih očiju. Mladić je bio zadivljen Lucijinom vjerom i nakon toga postaje kršćaninom.⁵²

Poznato je također da se u hrvatskoj tradicijskoj kulturi dani od Svete Lucije do Božića nazivaju vidioci i uz njih se vežu različite divinacije (riječ divinacija dolazi latinske riječi *divinatio, onis, f.* što znači proricanje, slutnja, gatanje, vidovitost). Zvalo se za običaj u Hrvatskoj da djevojke i mladići, na blagdan Svete Lucije, ispisuju imena svojih simpatija na dvanaest papirića. Jedan je papirić mogao ostati prazan. Svaki bi dan do Božića bacali u vatru po jedan papirić, a poslije Polnoćke otvorili bi zadnji papirić. Vjerovalo se da će se djevojka udati ili mladić oženiti s osobom čije ime piše na papiriću. Ako bi im ostao prazan papirić vjerovalo se da se djevojka neće udati, to jest taj je mladić neće oženiti u godini koja slijedi.⁵³

Od blagdana Sv. Lucije (13. prosinca) do Božića traju pripreme za veliki događaj, proslavu Kristovog rođenja.

U trogirskom bi se kraju djeci na taj blagdan donosili darovi ispod jastuka, a najčešći bi darovi bile suhe smokve i orasi. Pšenica se mogla posijati u tanjuriće i prije blagdana Sv. Lucije, no neki su to radili baš na Sv. Lucu.⁵⁴

U hrvatskoj antroponimiji često je ime motivirano po ranokršćanskoj mučenici sv. Luciji.⁵⁵

3. Badnjak

Badnjak je dan uoči Božića. Naziv dolazi od starocrkvenoslavenskoga glagola *бъдети* (*bdjeti*) ili od pridjeva *badar* i od toga izvedenoga glagola *razbadriti se* (razbuditi se).⁵⁶

⁵²Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, br. 3, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 426.

⁵³Dragić, Marko, *Ljubavne divinacije u kulturnoj baštini Hrvata, Bošnjaka, Srba i Poljaka*, Ethnologica Dalmatica, Vol. 21, No. 1, Split, 2014, str. 104.

⁵⁴Kazivačica: Mila Perkušić, rođ. Grgin, 1930. u Trogiru

⁵⁵Helena Dragić, *Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica*, Croatica et Slavica Iadertina, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar. 2017. 235-252.

U folklornom pogledu, to je najbogatiji dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi. Promatrajući običaje, možemo ga podijeliti na Badnje jutro i dan, te Badnju večer. Badnje jutro i dan obilježava post, priprema hrane za Božić, ali i škropljenje blagoslovljenom vodom svih ukućana, domova, štala, stoke, voćnjaka, maslinika i slično.⁵⁷

Škropljenje je obred u kojem svećenik škropilom prska blagoslovljenom vodom osobe, stvari, domove, štale i sl., ali i u kojem netko od ukućana čini isto s grančicom hrasta, bora ili jele.⁵⁸ Škropljenje blagoslovljenom vodom važno je u kršćanskoj tradicijskoj kulturi. Blagoslovljena voda prvi je sakramental koji je imao najveću zaštitnu ulogu protiv demonskih sila. Vjernici su imali koristi od škropljenja blagoslovljenom vodom: čistili su se od lakih grijeha, od poštropljenih mjesta đavao je bježao sa svojim namjerama, ali i po blagoslovljenoj vodi bolesnici primaju zdravlje te je zemlja plodnija. Majke su škropile djecu kako im zlo ne bi naškodilo.⁵⁹

Na Badnjak su se zelenilom ukrašavali domovi, štale, voćnjaci, maslinici, itd. Ono što Badnju večer čini posebnom su božićni bor (jelka), božićne jaslice, božićne svijeće, badnja večera, večernja molitva, ophodi, čestitanje, zdravice i pjesme. Drvo badnjak te svi obredi i običaji vezani uz njega čine poseban značaj Badnjaka.⁶⁰

Badnje je jutro posebno važan dan za djecu, jer su upravo oni toga jutra prvi čestitari i navjestitelji Isusovog rođenja. Djeca se vesele i pjevaju.⁶¹

Badnjak bi u Trogiru protekao u posljednjim pipremama za Božić. Svečano bi se dočekala polnočka koju je krasilo božićno narodno pjevanje uz pratnju orgulja, zadivljujuća božićna *jelka* ukrašena srebrnim kuglicama te jedinstvene crkvene jaslice. Trogirske bi jaslice raskošnim izgledom privlačile brojne Trogirane u katedralu.⁶²

Božićne jaslice uprizoruju događaj Kristova rođenja. Radi se o prizoru betlehemske štalice s rođenim Isusom, Marijom i Josipom, a obogaćena je dodatnim scenama (pastiri,

⁵⁶Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina br. 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 229.

⁵⁷Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, br. 3, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 438.

⁵⁸Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 138.

⁵⁹Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, Vol. 10, No. 10/2, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015., str. 430

⁶⁰Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, Crkva u svijetu, br. 3, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 438.

⁶¹Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croatica et Slavica Iadertina, Vol. 10, No. 10/2, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015., str. 401.

⁶² Kazivačica: Mila Perkušić, rođ. Grgin, 1930. u Trogiru

mudraci). Preteču takvog prikaza napravio je još 1223. godine Franjo Asiški koji je u jednoj spilji u Grecciu upriličio betlehemsku štalu s volom, magarcem i malim Isusom. Tada se stvorio običaj koji se nastavio širiti.⁶³

Božićno raspoloženje trajalo bi sve do blagdana Sv. Tri kralja. Morao se poštovati običaj da se iza crkvenog obreda odlazi ravno kući. O hrani su brinule žene, dok su muškarci morali odlučiti što će poslužiti za zdravicu.⁶⁴

U trogirskoj okolici, u SegetVranjici, na Badnju bi večer najstarija osoba u obitelji postavljala dva badnjaka pokraj kamina koja bi ostala na tom mjestu sve do Sveta Tri kralja.⁶⁵

U hrvatskoj tradicijskoj kulturi susrećemo dvije vrste badnjaka. Jedna je vrsta grana hrasta kojoj nije lišće otpalo ili ljeskova grana s brojnijim resama. Druga vrsta badnjaka bude panj ili truplo stabla uz dva manja komada drveta. U Dalmaciji bi to najčešće bio panj masline ili česmne. Ako ne bilo tog drveća, badnjaci su mogli biti od bukve, javora, bora, smreke, smokve i slično. Najčešće bi se palila tri badnjaka, a u nekim dalmatinskim kućama onoliko koliko je muških glava u kući.⁶⁶Nakon što je badnjak zapaljen, u trenutku molitve, za vrijeme badnje večere, na Božić i Novu Godinu, domaćin je palio svijeću. U prošlosti su Hrvati za te prigode najčešće palili po jednu svijeću.⁶⁷

Svijeće u hrvatskoj tradiciji imaju višestruko značenje. Svijećama se odaje počast umrlim ukućanima. Njihovo svjetlo simbol je pobjede svjetla nad tamom te dobra nad zlim.⁶⁸U trogirskom kraju gledalo se prema kojoj se strani dim svijeće okrećao pa se proricalo hoće li u kući biti muških potomaka i hoće li se dogoditi smrt nekog člana obitelji u godini koja slijedi.⁶⁹

Muškarci su imali zadatak toga dana ubrati bor u obližnjoj šumi koji bi se potom kitio odabranim figuricama.⁷⁰Božićno drvo simbol je Isusa Krista koji za sve kršćane stablo života i svjetlo svijeta. Prve sječe božićnoga bora spominju se 1521. g. u njemačkom gradu

⁶³Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croaticaet Slavica Iadertina br. 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010, str. 251.

⁶⁴ Kazivačica: Mila Perkušić, rođ. Grgin, 1930. u Trogiru

⁶⁵ Kazivačica: Vinka Zulim, rođ. Vukman, 1945. u Seget Vranjici

⁶⁶Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croaticaet Slavica Iadertina, Vol. 10, No. 10/2, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015., str. 406.

⁶⁷Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croaticaet Slavica Iadertina br. 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010, str. 239.

⁶⁸ Isto, str. 243.

⁶⁹Dragić, Marko, *Hrvatski panspermijski običaji, ophodi, obredi i divinacije u europskom kontekstu*, Croaticaet Slavica Iadertina, 11 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2016, str. 173.

⁷⁰ Kazivačica: Vinka Zulim, rođ. Vukman, 1945. u Seget Vranjici

Schlettsatdu kada je uvedena zabrana sječe majeva na dan svetoga Tome (21. prosinca). Božićno je drveće u samim počecima bilo bjelogorično. Kada je riječ o jelki, to je božićno drvo katolika i pravoslavnih Rusa. Hrvati su od srednjoeuropskih naroda preuzeli kićenje bora ili jelke i to u drugoj polovici 19. stoljeća. Među prvim zapisima o kićenju božićnoga drvca u Dalmaciji spominje se 1895. godina u Splitu. U početku se drveće kitilo svijećama, orasima, jabukama, smokvama, bombonima, ukrasnim šarenim svjetlucavim papirima.⁷¹

Žene bi, uz svu pripremljenu *spizu*, obavezno *pofrigale* i domaći slatki specijalitet - *fritule*. Točno u ponoć započela bi svečana sveta misa i to u crkvi Gospe od Ružarija u Segetu Donjem. Najizvođenije crkvene pjesme bile su *U svevrimegodišća*, *Radujte se narodi* i *Ditešce nam se rodilo*.⁷² Nakon mise postojala je čak i navika plesanja kola na glavnom cestovnom raskršću u Segetu Donjem koje bi okupilo mnoštvo mladosti. Kazivačica Antica (rođ. Čarija) Vukman u opisivanju bezbrižne i vesele atmosfere plesanja kola, izdvaja posebno i sjećanje na jedno nezaboravno kolo na Badnjak kada je nenadano susrela oca Antu koji se baš te večeri vratio iz daleke Amerike u rodni Seget. To su bila vremena kada su ljudi odlazili u daleke krajeve, prepuštali suprugama brigu o djeci i vraćali se tek kada bi nešto materijalno stekli.⁷³

4. Božić

Božić predstavlja početak nove godine. Svi mu se raduju, stari i mladi te bogati i siromašni. Za obiteljskim ručkom pale se božićne svijeće koje se već nalaze u pšenici, posijanoj u zdjelu na blagdan Svete Lucije. Tradicionalna hrvatska katolička čestitka glasi *Na dobro vam došo Božić, Sveto porođenje Isusovo*, a ljudi odgovaraju *I s tobom Bog dao zajedno*.⁷⁴

Darivanje je stara narodna tradicija, a najčešći dar bila je crvena jabuka. Isto tako, darivali su se oni siromašni i bolesni novcem, odjećom, obućom i hranom. Postoje simbolični predmeti koji predstavljaju želju za blagostanjem u godini koja slijedi, a riječ je o božićnom kruhu, jabuci, pšenici posijanoj u posudu na blagdan Svete Lucije, zeleni bor te grančice

⁷¹Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croaticaet Slavica Iadertina br. 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 249.

⁷²Kazivačica: Vinka Zulim, rođ. Vukman, 1945. u Seget Vranjici

⁷³Kazivačica: pok. Antica Vukman, rođ. Čarija, Seget Vranjica, 1921.-2018.

⁷⁴Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 142.

masline, lovora ili kadulje postavljene iznad ulaznih kućnih vrata. Tu su i neizostavne jaslice koje su se u srednjoeuropskim crkvama počele izrađivati od 17. stoljeća.⁷⁵

Što se tiče samog običaja darivanja, važno je za spomenuti darivanje Djeda Mraza koje se raširilo sredinom 20. stoljeća. Nakon 2. svjetskog rata, polako se pojavljuje lik Djeda Mraza koji dariva djecu kao i Sveti Nikola. U Americi je početkom 19. stoljeća, lik biskupa s mitrom zamijenjen sa sjedobradim čovjekom u crvenoj halji koju na rubovima krase bijelo krzno. Ubrzo su čovjeku dodane saonice koje vuku psi ili sobovi, a dodijeljeno ime glasilo je Santa Claus. Ime Santa Claus je, između ostalog, uobičajeno ime od Nikolaus u Nizozemskoj i Njemačkoj. Lik Djeda Mraza, zajedno sa Svetim Nikolom, ima puno toga zajedničkog. Može se odmah istaknuti crveni plašt i sijeda brada. No, bitne razlike su, na primjer što Sveti Nikola nosi mitru, a Djed Mraz nosi običnu kapu, ali i dolazi iz krajeva vječne zime. Ono što obojicu povezuje je čin darivanja djece. Pripremanje čarape u kojoj će biti dočekani darovi, zapravo je sastavni dio djetinjstva i u trogirskom kraju.⁷⁶

Stipandan je drugi dan Božića. Ljudi bi taj dan posvećivali konjima jer je Sv. Stjepan zaštitnik konja. Ivandan je treći dan Božića. Na taj se dan daje blagoslov vina u crkvama. Tada bi se također pomela kuća jer žene nisu smjele mesti na sam Božić ili Stipandan.⁷⁷

U hrvatskoj je tradicijskoj kulturi povećani broj rimskih, ali i ilirskih i grčkih kulturnih dobara. Kako je poznato, neki su rimski običaji postali dio hrvatske tradicijske kulture. Tome nam svjedoči, na primjer običaj *biranja kralja* koji se odnosio na dan, najčešće nakon Božića na dan sv. Stjepana, u kojem su stanovnici birali uglednijeg mještana za *kralja*, pa je tako sačuvan podatak iz 1272. da su Trogirani tijekom uskršnjeg razdoblja pravili *kraljeve* igrali se oružjem.⁷⁸

Stara godina bi završavala uz molitve i škropljenje djece, kuće, dvorišta i štale. Nova godina bi se s veseljem dočekala. Čestitalo se uz riječi *Na dobro vam došla Nova godina*. Najčešći odgovor bi bio *I s tobom Bog dao zajedno*. Također, narod bi se prisjećao i svojih najmilijih koji nisu više bili prisutni. Sveta tri kralja označavaju završetak božićnih blagdana. Taj se blagdan nekada zvao Tri mudraca od istoka. U crkvama se blagoslivlja voda koju će domaćini čuvati u svojim kućama i po potrebi *škropiti* ukućane, stoku i slično. Na taj se dan

⁷⁵ Isto, str. 142.

⁷⁶ Rihtman-Auguštin, Dunja *Knjiga o Božiću, Božić i božićni običaji u hrvatskoj narodnoj kulturi*, Golden marketing, Zagreb 1995., str. 40.

⁷⁷ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 147

⁷⁸ Botica, Stipe, *Lijepa naša baština* (književno-antropološke teme), Sveučilišna naklada, Zagreb, 1998., str. 8-9.

iznosi pepeo i nedogorjelibadnjak te ostavlja u masliniku ili voćnjaku kako bi služio kao zaštita od nevremena. Isto tako, iz kuće se iznosi božićni bor. Župnici blagoslivljaju kuće, a domaćini pripreme nešto novca, ali i domaćeg pršuta. Dani božićnih blagdana koji sadrže posjete obitelji, prijateljima i susjedima predstavljaju vjernicima pripadanje Božjem narodu.⁷⁹

U trogirskom kraju Božićno jutro započelo bi rano tako što bi najstariji muškarac u kući upalio vatru, a potom bi cijela obitelj odlazila na svetu misu. Među poznatijim crkvenim pjesmama bile su *U svevrimegodišća*, *Radujte se narodi* i *Ditešce nam se rodilo*.⁸⁰

U Trogiru su se s velikom radošću pjevali stihovi:

" U sve vrime godišta

Mir se svitu navišta.

Porodenjeditića,

Od divice Marije.

Porodenjeditića,

Od divice Marije.

Od priciste Divice

I nebeske krajice,

Anđeoske cesarice,

*Svete Dive Marije.*⁸¹

⁷⁹Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 148.

⁸⁰ Kazivačica: Vinka Zulim, rođ. Vukman, 1945. u Seget Vranjici

⁸¹ Buble, Nikola, *Tekstovi pjesama vokalne folklorne glazbe Trogira i Donjih Kaštela od 1875. do 1975.*, Čakavska rič, Vol. XVIII, No. 2, Trogir, 1991., str. 100.

Prigodnim božićnim pjesmama izražavalo se veselje što se Isusovim rođenjem iskazala dobrota Boga i njegova beskonačna ljubav prema ljudima. Božićne lirske pjesme sadrže emocionalnost, simboličnost, slikovitost i konkretnost. U božićnim je pjesmama istaknut lirski efekt. U stihovima se naglašava veselje zbog rođenja Isusa Krista, ali se istodobno pokazuje i briga jer je malom djetetu Isusu hladno. U brojnim usmenim božićnim pjesmama susrećemo i uspavanke. Uspavanke iskazuju jaku majčinsku ljubav prema djetetu, a pjevuše se dok majka njihanjem uspavljuje dijete.⁸²

Nakon mise i čestitke Božića, kod kuće bi se pripremao ručak. Uz pečenu tuku, domaći kruh i domaću rakiju, nudile su se i *fritule*, *kroštule*, *bajame*, *suve* smokve, orasi.⁸³ U samom Trogiru, na stolu su se morale poslužiti i trogirске *rafijole*.⁸⁴ Na Božić, u trogirskoj okolici, ljudi su se međusobno posjećivali i častili s domaćim slatkim specijalitetima. Predvečer se opet plesalo kolo, a za uličnu rasvjetu služili su ribarevi *ferali* na zidicima. Takvo veselje trajalo bi sve do početka Nove godine, s tim da se mladost tako okupljala i na ispraćaj Stare godine, uz ples, pjevanje i zdravicu.⁸⁵ Mještani Seget Vranjice božićnu bi misu pratili u crkvi Gospe od Konca svita, na segetskom groblju. Na stolu bi se najčešće posluživala riba koju bi ribari ulovili prije svanuća, a nakon ručka moralo se obavezno nazdraviti domaćom *bevandom*. Bilo je uobičajeno da se i prije samog ručka održi zdravica i kratka molitva.⁸⁶

Običaj zdravica poznat je od davnina. Najčešće su u svadbama, no česte su i u drugim veselim prigodama (Badnjak, Božić, Nova godina, rođendani, uspješni završeci poslova i slično). Recitiraju se u svečanom tonu. Zdravice se izvode u različitim prigodama pa mogu imati elemente blagoslova, šale, drugih usmeno-retoričkih oblika i usmene lirike.⁸⁷ Zdravice, blagoslovi i obilne želje izriču se kao znak međusobnog poštovanja. Hrvatske su zdravice prigodne i imaju ustaljenu formu. Nazdravičar uzvišenim stilom niže obilje dobrih želja koje sadrže sreću, veselje, plodnost i rodnost. S takvim se željama pokazuje kršćanski svjetonazor i približavaju se biblijski događaji.⁸⁸

⁸²Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 143.

⁸³Kazivačica: Vinka Zulim, rođ. Vukman, 1945. u Seget Vranjici

⁸⁴Kazivačica: Mila Perkušić, rođ. Grgin, 1930. u Trogiru

⁸⁵Kazivačica: Vinka Zulim, rođ. Vukman, 1945. u Seget Vranjici

⁸⁶Kazivačica: pok. Antica Vukman, rođ. Čarija, Seget Vranjica, 1921.-2018.

⁸⁷Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croaticaet Slavica Iadertina br. 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 254,

⁸⁸Botica, Stipe: *Biblija i hrvatska tradicijska kultura*, Školska knjiga, Zagreb, 2011., str. 256.

Na Božić u trogirskom kraju žene nisu smjele mesti kuću, ljudima se nudila pogača i vino, a na stol se stavljala božićna svijeća.⁸⁹U hrvatskoj duhovnoj baštini božićna svijeća zauzima posebno mjesto i smatra se svetinjom u kući.⁹⁰

Nakon Božića uslijedili bi radni dani, a mladost bi jedva dočekala slavlje Nove godine kada bi mladići, već u tom druženju, tražili svoje drage.⁹¹

5. Karnevalsko vrijeme

Božićni blagdani završavaju blagdanom Sveta tri kralja, a nakon tog blagdana pa sve do Čiste srijede traje vrijeme poklada ili karnevala. Podrijetlo naziva karneval sadrži više teorija. Prema nekima karneval svoj naziv baštini od latinskoga uzvika *Carne vale!* (Zbogom meso!). S druge strane, postoji mogućnost da karneval potječe od latinskih riječi *carrusnavalis* (lađa na kolima, koja se prije u pokladnim povorkama vozila po srednjoj Europi).⁹²

Intenzivni pokladni običaji događaju se nedjeljom, ponedjeljkom i utorkom, pred Pepelnicu (Čistu srijedu). Tada se služila obilna hrana i to posebno u utorak navečer pred korizmu jer je slijedilo vrijeme posta sve do Uskrsa. Ljudi su te dane zvali Velike poklade ili Završne poklade. Zadnja nedjelja poklada nosi naziv Pokladna nedjelja.⁹³

S vjerskog pogleda, poklade su nalaze između Sveta tri kralja i Čiste srijede, ali nemaju poveznicu s obilježavanjem Uskrsa. Poklade u hrvatskome narodnom izričaju imaju značenja kao razdoblje od Sveta tri kralja do Čiste srijede i kao sinonim za maškare te su oproštaj sa svim svakodnevnim radostima. Smještene prije početka Čiste srijede i početka korizme vjerojatno zbog potrebe da se narod zabavi prije razdoblja u kojem će kroz šest i pol tjedana vladati spokoj i odricanje.⁹⁴

Maskiranje potječe još od pretkršćanskih vremena. Prije su se mladi maškarali tako što su šarali lice ili stavljali krpe, muškarci bi se odjenuli u žene i obratno, a u šetnji selom nitko

⁸⁹Dragić, Marko, *Svijeća u kulturnoj baštini Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 4, Split, 2010., str. 474.

⁹⁰Isto, str. 468.

⁹¹Kazivačica: pok. Antica Vukman, rođ. Čarija, Seget Vranjica, 1921.-2018.

⁹²Dragić, Marko, *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina, 8/1, Zadar, 2013., 156.

⁹³Isto, str. 156.

⁹⁴Isto, str. 186.

ih nije smio prepoznati. Išli bi od vrata do vrata, kupili darove pa bi poslije te darove međusobno dijelili. Djeca bi se maškerala nedjeljom, bili su uvod onome što slijedi, ponedjeljkom bi se maškerali mladi, a utorkom stariji.⁹⁵

U Trogiru su se svi *maškerali* za vrijeme karnevala: *glazbari*, pjevači, mlado i staro. Nekada bi se i *prekrdašilo*, ali se ipak sve opraštalo. U tom se veselom razdoblju spominju dva četvrtka: siromašni četvrtak i gospodski četvrtak. Hrana se pripremala i proslavljalo se prema nazivu dana.⁹⁶ U trogirskom kraju, običaj je da se djeca predvečer maškeraju, idu od kuće do kuće, a domaćini kuća ih daruju slatkišima, voćem i pokojom novčanicom. Ako im koja kuća ne otvori vrata, onda bacaju jaja na ulaz.

5.1. Pokladni utorak

Ophod maškara bi većinom bio u utorak uoči Čiste srijede, a za taj dan su bile karakteristične strašne maske, čudni odjevni predmeti, galama, zvonjava zvona vezane za odjeću, pjesme, šale i slično. Maškare su tako htjele otjerati demone od domova i štala.⁹⁷

Svaki je karneval u Dalmaciji imao svoga princa, središnju osobu, a u ovom dijelu Hrvatske radilo se o krnji. Uz njega su još bili tužitelj, branitelj, sudac i krvnik s maskama. Na dogovorenom mjestu prikazivalo se suđenje krnji koji je za sve kriv i na kraju bi ga utopili ili svečano utopili. To bi simboliziralo pobjedu proljeća nad zimom.⁹⁸

U Trogiru je zadnji dan karnevala bio pokladni utorak. Tog je dana buka morala prestati u ponoć, a pola sata prije ponoći bi se s katedrale oglasilo *velozvono*. Bio je to znak opomene. No, mještani Trogira pamte legendu prema kojoj je davno jedna maskirana grupa tadašnjih gradskih moćnika, usprkos opomeni *velog* zvona, uletjela u crkvu u pijanom stanju i nastavila s divljanjem. Kada su konačno bili udaljeni iz crkve, svoje maske nisu više nikada mogli skinuti s lica, do smrti.⁹⁹

U trogirskom kraju bio je najpoznatiji kaštelanski karneval, karneval Donjih kaštela. Donjokaštelanski karneval organizirao se prvenstveno zbog Kaštelana, a tek onda za one koji ga žele vidjeti. To bi pretežno bili Kaštelani, Splitsani, Trogirani i stanovnici drugih bližih

⁹⁵ Isto, str. 158.

⁹⁶ Kazivačica: Mila Perkušić, rođ. Grgin, 1930. u Trogiru

⁹⁷ Dragić, Marko, *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, Croaticaet Slavica Iadertina, 8/1, Zadar, 2013., 158.

⁹⁸ Isto, str. 171.

⁹⁹ Kazivačica: Mila Perkušić, rođ. Grgin, 1930. u Trogiru

mjesta.¹⁰⁰Ljudi su se maškarakali tijekom cijele maškare, iako je glavni dan uvijek bio Pokladni utorak. Prije rata žene nisu bile prisutne u maškarama, osim na plesu. Za vrijeme talijanske okupacije 1943. godine maškare nisu bile zabranjene, ali ipak nije bilo maškara i plesa. Split i Trogir se ne mogu ponositi svojim poznatim karnevalom, ali se zato Kaštelani maškarakaju od osnutka Kaštela.¹⁰¹Donjokastelanski ples pod maskama održao se prvi put 1985. godine nedaleko od Trogira, u Segetu Donjem. Povorka, čitanje osude i spaljivanje kmje bili su glavni događaji donjokastelanskog karnevala.¹⁰²

6. Korizma

Riječ korizma dolazi od latinske riječi *quadragesima*, to jest od talijanske riječi *quaresima* što znači broj četrdeset ili možemo reći četrdesetodnevno razdoblje koje dolazi prije Uskrsa. Elementi korizmene pripreme su pokora, post, pokornička odjeća i molitva. Korizma je posebno u prvim stoljećima kršćanstva imala značenje pokorničkog razdoblja.¹⁰³ Ljudi su, po uzoru na Adamov i Evin izgon iz raja, javno okajavali teške grijeha i tako bili izbačeni iz crkvene zajednice. Bili su dužni odjenuti pokorničku odjeću, a i dobili bi znak križa pepelom na čelu. Radilo se o starom znaku pokore. Pokajnici bi, na Veliki četvrtak opet bili primljeni u crkvenu zajednicu. Nakon desetog stoljeća, javno pokajanje nije više bio običaj, no ostao je obred pepeljanja. Za taj se obred, još od 12. stoljeća, koriste grančice posvećene na Cvjetnicu. U početku korizme nastupa čišćenje ljudi, kuće i okućnice i ono je simbolično te se odvaja od prethodnog razdoblja, vrijeme poklada. Istodobno, radi se i o pripremi za uskršnje doba.¹⁰⁴

Čistom srijedom započinje korizma i priprema za Uskrs, a to vjernici označavaju posipanjem pepela uz riječi *Sjeti se čovječe da si prah i da ćeš se u prah vratiti*. Tog se dana obavezno posti, po mogućnosti dan prođe samo uz kruh i vodu. U korizmi svatko sebi odredi

¹⁰⁰Lozica, Ivan, *Dva karnevala*, Narodna umjetnost, Vol. 25, No. 1, Zagreb, 1988, str. 89.

¹⁰¹Isto, str. 91.

¹⁰²Isto, str. 93.

¹⁰³Čapo-Žmegač, Jasna, *Hrvatski uskršni običaji, Korizmeno-uskršni običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća, pučka pobožnost, zajednica*. Golden marketing, Zagreb 1997., str. 28.

¹⁰⁴Isto, str. 29.

dane u kojima će postiti, a petkom se obavezno posti te se odlazi na Put križa. Ljudi se nastoje odreći nečega što obožavaju kao žrtvu u spomen na ono što je Isus za sve nas trpio.¹⁰⁵

Značajno obilježje korizme je i izraženiji vjerski život. Ljudi se češće mole i odlaze na godišnju ispovijed. Veliki petak provodio se u molitvi, u crkvi uz Božji grob, ali i u procesijama.¹⁰⁶ Tijekom molitve uz Božji grob na Veliki četvrtak, ljudi nisu smjeli sjesti već su morali stajati ili kleknuti. Klečanje u Katoličkoj crkvi pokazuje iznimnu pokornost. U korizmenom razdoblju, narod bi trebao činiti dobra djela, upravo onako kako su svećenici tumačili u svojim propovijedima.¹⁰⁷

U korizmi, kršćani se ispovijedaju da mogu s Bogom i ljudima u miru radosnije dočekati i proslaviti Uskrs. U korizmi postoji šest nedjelja, prva se naziva Čistom, druga Pačistom, treća Bezimenom, četvrta Sredoposnom, peta Gluhom, a šesta Nedjeljom muke Gospodnje ili Cvjetnicom. Od Čiste srijede pa sve do Uskrsa pjevaju se korizmene i uskrsne molitve. Katolici se skrušeno pripremaju za Uskrs, najveći i najsvečaniji blagdan.¹⁰⁸

U korizmi se, još od početaka kršćanstva, kao pripremu za Uskrs preporučavao post i nemrs. Kada se spominje nemrs, radi se o suzdržavanju od namirnica mesnoga podrijetla, dok je post potpuno odricanje od hrane, to jest uzimanje samo jednog potpunog obroka dnevno. Narod najčešće nije činio razliku između ta dva pojma pa je pod pojmom posta podrazumijevao nemrs.¹⁰⁹ Korizmeni je post završavao na Veliku subotu.

Korizma se isticala od dolazećeg razdoblja i odjećom. Crkva je za korizmu koristila crno i ljubičasto, a bijelo za Uskrs, pa se tako i čovjek odijevao prateći pokornički duh korizme. Korizmena je odjeća bila jednostavna, potpuno različita od uskrsnje svečane odjeće.¹¹⁰

Korizma počinje s Čistom srijedom, a tada bi sve bilo u skladu s crkvenim propisima. Na Čistu srijedu odlazilo se na *pepeljanje*. U korizmi je glavni crkveni obred bio Križni put. U tih četrdeset dana do Uskrsa, svi su se mještani trebali odreći nečega.¹¹¹ Na Cvjetnu

¹⁰⁵Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 153.

¹⁰⁶Čapo-Žmegač, Jasna, *Hrvatski uskrsni običaji, Korizmeno-uskrsni običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća, pučka pobožnost, zajednica*. Golden marketing, Zagreb 1997., str. 34.

¹⁰⁷ Isto, str. 39.

¹⁰⁸Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 152.

¹⁰⁹Čapo-Žmegač, Jasna, *Hrvatski uskrsni običaji, Korizmeno-uskrsni običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća, pučka pobožnost, zajednica*. Golden marketing, Zagreb 1997., str. 41.

¹¹⁰ Isto, str. 48.

¹¹¹ Kazivačica: Mila Perkušić, rođ. Grgin, 1930. u Trogiru

nedjelju, nakon mise, bio je običaj započeti s četrdesetosatnim klanjanjem.¹¹² To je trajalo od Cvjetnice u podne, u ponedjeljak, utorak i srijedu do podne.

Zanimljivo je spomenuti da je nakon korizmenog razdoblja, nakon duge tišine i ozbiljnosti, u kojem zabave nisu bile dopuštene, počinjalo razdoblje u kojem su ljudi mogli opušteno plesati, pjevati i svirati. To je obično započinjalo na Uskrsni ponedjeljak. Radilo se o kolanju na Uskrsni ponedjeljak.¹¹³ U trogirskom se kraju posebno ističu nekadašnja kola, za koji su se djevojke pripremale i to tako da su birale najljepšu odjeću jer su to bili trenutci kada su se pokazivale mladićima, mogućim budućim muževima.¹¹⁴ U druženju, plesanju, osim mladića i njihovih ljubavnih stihova upućenih voljenoj djevojci, i djevojke su znale pjevati sljedeće stihove:

Ja san, majko cura fina,

Ma, ja san, majko cura fina,

Udat ću se za Marina;

Ma, ja san majko cura fina,

Udat ću se za Marina.

Jer je Marin lipo ime,

Za njen moje srce gine!

¹¹² Četrdesetsatno klanjanje u tradicijskom vjerskom životu južnog dijela Hrvatske. Riječ je o Kvarantorama koje dolaze od talijanskih riječi *quaranta ore*, tj. četrdeset sati (lat. *Oratio quadraginta horarum*) i označavaju pobožnost javnog štovanja Presvetog oltarskog sakramenta. Najčešće se pobožnost odvija u danima od Cvjetnice do Velike srijede. Radi se o pobožnosti koja je nastala pod utjecajem katoličkih strujanja u mediteranskom prostoru. Počeci klasičnog oblika ove pobožnosti nastali su u Milanu između 1527. i 1537. godine. Ipak, korijeni ove pobožnosti još su stariji i nisu vezani samo uz Milano. Vezani su za simboliku četrdesetsatnog počinka Kristova tijela u grobu. U suvremenoj se talijanskoj literaturi često napominje da je upravo Zadar mjesto najstarijeg spomena četrdesetsatnog klanjanja. Isto tako, Zadar se spominje kao mjesto prvog obavljanja ove pobožnosti izvan Velikog tjedna, to jest u vrijeme izbijanja kuge 1304. g. (Huljev, Ivica, *Kvarantore: jučer, danas, sutra*, Prilozi povijesti otoka Hvara, Vol. XIII, No. I, Komiža, 2017., str. 125-126.)

¹¹³Gavazzi, Milovan, *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, III izdanje, Hrvatski Sabor kulture, Zagreb, 1991., str. 40.

¹¹⁴Čapo-Žmegač, Jasna, *Hrvatski uskrsni običaji, Korizmeno-uskrsni običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća, pučka pobožnost, zajednica*. Golden marketing, Zagreb 1997., str. 191.

Oj' na moru, oi' na kraju,

Moj Marine, slaki rajju.

U Marina bili zubi,

*Da znaš, majko, kako jubi!*¹¹⁵

Pjevajući, mladići su se znali obratiti i imenom voljenoj osobi:

Ančice mila

mili rajju moj!

Ančice mila

mili rajju moj!

Ančice mila

mili rajju moj!

što ti meni kratiš

*mili pogled tvoj.*¹¹⁶

¹¹⁵ Buble, Nikola, *Tekstovi pjesama vokalne folklorne glazbe Trogira i Donjih Kaštela od 1875. do 1975.*, Čakavska rič, Vol. XVIII, No. 2, Trogir, 1991., str. 75.

¹¹⁶ Isto, str. 64.

7. Veliki tjedan

Veliki tjedan započinje Cvjetnicom ili Nedjeljom Muke Gospodnje. Cvjetnica (*Cvitnica*) slavi se u nedjelju prije Uskrsa.

Korištenje grančica na Cvjetnicu kršćanski je običaj o kojem se već govori u 4. stoljeću u Jeruzalemu, a u latinskoj Crkvi prisutan je od 1000. godine. Evanđelja nam govore o Isusovom svečanom ulasku u Jeruzalem gdje ga je dočekaio veliki broj ljudi s granama od palmi u ruci. Upravo su ta evanđelja u osnovi obreda blagoslova grančica na Cvjetnicu. U srednjoj Dalmaciji, u okolici Trogira, naziv Cvjetnica miješao se i s nazivom *Cvitnica* ili *Cvitnenedilja*. Blagoslovljena grančica trebala je osigurati zdravlje, sreću, zaštitu i dobar urod.¹¹⁷

Tijekom mise, čitalo se o Isusovoj mucii. Na taj su se dan mladi ljudi umivali, što je slučaj i u trogirskom kraju, izvorskom vodom u koju se dan ranije stavljalo tek ubrano proljetno cvijeće.¹¹⁸ Trenutak umivanja je posebno istaknut. Taj se trenutak uz velikosubotnji crkveni obred, upotpunjuje zvonjavom zvona. To se moglo uraditi s tek blagoslovljenom vodom, u moru ili rijeci, ali i na bilo koji drugi način. Umivalo se radi zdravlja, posebno očiju, te lijepoga lica koje se može očistiti od bilo kakve kožne bolesti. Umivanje se oslanja na religijsko razdoblje i na poveznicu sa značenjem korištenja vode u crkvenim obredima. Voda je u kršćanskoj liturgiji simbol očišćenja. Očišćujuća korist blagoslovljene vode uočljiva je u molitvi koju je svećenik, početkom 10. stoljeća, izgovarao dok je provodio blagoslov vode.¹¹⁹

Veliki četvrtak je dan Isusove posljednje večere, a Katolička crkva tim danom ulazi u sveto trodnevlje i priprema se za veliku proslavu Uskrsa. Isus je na Veliki četvrtak sa svojim učenicima proslavio posljednji put židovski blagdan Pashe te je ustanovio svetu misu po kojoj se kršćani prepoznaju. Isus je svoje prisustvo u krihu i vinu ostavio Crkvi i svijetu. Tako je predao svoje ljudsko tijelo i svoju krv, a to označava pobjedu nad smrću, zlom i tamom. Krist je na taj dan molio za apostole, svijet, za sve nas i obećao zaštitu od zloće. Tada je isto tako uhićen i sudski ispitivan, ali je dobrota pobijedila zloću. U prostoriji posljednje večere, Isus je

¹¹⁷Čapo-Žmegač, Jasna, *Hrvatski uskrsni običaji, Korizmeno-uskrsni običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća, pučka pobožnost, zajednica*. Golden marketing, Zagreb 1997., str. 83., 88.

¹¹⁸Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 157.

¹¹⁹Čapo-Žmegač, Jasna, *Hrvatski uskrsni običaji, Korizmeno-uskrsni običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća, pučka pobožnost, zajednica*. Golden marketing, Zagreb 1997., str. 75., 77., 79.

učenicima oprao noge, a svojom smrću i uskrsnućem pozvao sve ljude u svoje nebeske dvore.¹²⁰

Veliki petak je dan kada kršćani označavaju Isusovu muku i smrt, u petak prije Uskrsa. U zajednici s Velikom četvrtkom i Velikom subotom objedinjuje Vazmeno trodnevlje. Misno se slavlje ne održava na Veliki petak. Na oltaru se ne nalaze križ, svijećnjak, cvijeće i oltarnik. To je dan žalovanja i ne izvode se pjesme. Veći se dio dana provede u crkvi i dodiruje se raspelo.¹²¹

Procesija na Isusov grob spominje se već u izvještaju hodočasnice Eterije iz Jeruzalema u 4. stoljeću. Procesija je, u razdoblju srednjega vijeka, oblikovana kroz različite oblike. Na čelu procesije postavljen je križonoša sa svojim križem. Osoba pristaje na tu ulogu potaknuta vlastitim ili obiteljskim zavjetom.¹²²Nošenje križa bila je posebna čast, a i poseban ponos križonošine obitelji.

Velika subota je dan šutnje i ozbiljnosti. Vjernici posjećuju Božji grob. Za Veliku je subotu bio značajan obred obnove kućne vatre. U jutro Velike subote, svećenik je blagoslivljao vatru pred crkvom. U večernjim satima, počinje vazmeno bdijenje u crkvama i završava svečanom euharistijom. Taj završetak predstavlja Kristovu pobjedu nad smrću. Blagoslivlja se vatra van crkve i na njoj se pali uskrsna svijeća, simbol uskrsloga Isusa Krista.¹²³

Uskrsna se svijeća unosi u crkvu, vjernici pale svijeće i pjeva se svečani hvalospjev. Kroz čitanja svetopisamskih tekstova, pjevanje psalama, slavi se Gospodina Isusa Krista. Čitanja završavaju pjesmom *Slava Bogu na visini*, zasviraju se orgulje, zazvone crkvena zvona, a sav taj svečani zvuk predstavlja pobjedu nad grijehom.¹²⁴

U trogirskoj okolici na Veliki četvrtak odvijalo se pranje nogu kao što je to Krist radio na posljednjoj večeri. Na Veliki petak slijedila je velika procesija, te je bio pripremljen grob uspomene na Krista.¹²⁵ Na grob su pazili *Čuvari Kristovagroba*.¹²⁶

¹²⁰Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007. , str. 160.

¹²¹Vidi: Dragić, Marko, *Metkovskapasonska baština*, Hrvatski neretvanski zbornik 6/2014, Društvo Neretvana i prijatelja Neretvana u Zagrebu, Zagreb, 2014., str. 229-247.

¹²²Čapo-Žmegač, Jasna, *Hrvatski uskrsni običaji, Korizmeno-uskrsni običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća, pučka pobožnost, zajednica*. Golden marketing, Zagreb 1997., str. 118., 120.

¹²³Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007. , str. 169.

¹²⁴ Isto, str. 170.

¹²⁵ Kazivačica: Mila Perkušić, rođ. Grgin, 1930. u Trogiru

Sve je bilo popraćeno pjevanjem *a cappella*, a orgulje se nisu oglašavale cijelu korizmu. U trogirskoj okolici, u SegetVranjici, na *Cvitnicu* se nosila maslinova grančica koja se nakon blagoslova postavljala na posebno mjesto u kući.¹²⁷ Ako se promatra ono što Biblija govori, maslina je biblijska biljka koja je ljudima oduvijek pridonosila izobilje ulja. Obilan urod masline predstavlja Božju providnost, a sama maslinova grana simbolizira mir.¹²⁸ Na Veliki se petak postilo, na stolu bi bila poslužena riba, najčešće bakalar na *bruet* ili na *lešo*. Tko je na Veliki petak *mrsio*, smatralo se da čini veliki grijeh.¹²⁹

8. Uskrs

Uskrs je najveći kršćanski blagdan, Isus je uskrsnućem spasio i otkupio Svijet. Od 2. stoljeća slavi se jedanput godišnje nakon prvog proljetnog punog mjeseca, između 21. ožujka i 25. travnja. Podrijetlo samog Uskrsa je u židovskom blagdanu Pashe. Židovi su tim blagdanom slavili Božja čuda koja je pokazao izlaskom Izraelaca iz egipatskoga ropstva. Kršćani se orijentiraju na Isusovo Uskrsnuće., Kristov prelazak iz smrti u život. Na blagdan Uskrsa, narod se odijeva u najsvečaniju odjeću. Djevojke i domaćice nose u crkvu jaja, sirnice, sir na blagoslov.¹³⁰

Blagoslov različite hrane, od mlijeka, meda, pa do plodova zemlje, postojao je još u ranoj Crkvi. Tijekom povijesti košarica blagoslovljene hrane izmjenjivala je sadržaj hrane i to sve ovisno o mjesnim običajima, tako da je teško uspostaviti pregled njezine povijesti. Hranu su odnosile na blagoslov, na Veliku subotu ili rano ujutro na sam Uskrs, uglavnom mlađe žene i djevojke, a nekad i djeca.¹³¹

¹²⁶ Tko se odluči za čuvanje Gospodinova groba, mora se zavjetovati kod župnika. Stražar mora biti doličnoga ponašanja i mora živjeti ili biti rodom iz te župe. Stražari su većinom mladi, čuvaju grob stojeći u stavu mirno, a mijenjaju se otprilike svakih petnaest minuta. (Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 170.) O tome više: Marko Dragić, *Čuvari Kristova groba u crkveno-pučkoj baštini Hrvata*, *Ethnologica Dalmatica*, Etnografski muzej Split, 17 (1), Split, 2009., str. 5-32

¹²⁷ Kazivačica: pok. Antica Vukman, rođ. Čarija, Seget Vranjica, 1921.-2018.

¹²⁸ Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, *Croaticaet Slavica Iadertina*, Vol. 10, No. 10/2, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015, str. 423.

¹²⁹ Kazivačica: pok. Antica Vukman, rođ. Čarija, Seget Vranjica, 1921.-2018.

¹³⁰ Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 173-174.

¹³¹ Čapo-Žmegač, Jasna, *Hrvatski uskrsni običaji, Korizmeno-uskrsni običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća, pučka pobožnost, zajednica*. Golden marketing, Zagreb 1997., str. 93., 96.

Još uvijek nije potpuno jasno otkada se uskrсна jaja bojaju i ukrašavaju. Najčešće boje uskršnjih jaja bile bi nijanse žute, smeđe, crne i crvene boje. Kupovne boje su polako počele zamjenjivati prirodne krajem 19. stoljeća. Prirodne su boje u sastavu imale različite trave, cvijeće i kore drveća.¹³² U Trogiru su se jaja bojala u crveno, i to tako što bi se prethodno kupio crveni prašak, a jaja bi se potom uronila u crvenu vodu, čak je bio ponegdje korišten i ocat.

Uskrсна su jaja imala namjenu poklanjanja, pa zatim posebno ukrašena jaja mogla su krasiti stambeni prostor, ali postojala je mogućnost igre jajima i to na Uskrсни ponedjeljak. Kada je o igri riječ, radi se o tzv. tucanju. Cilj igre je da pobjedničko jaje bude ono nerazbijeno jaje nakon nekoliko tucanja. Najčešće bi se igrala djeca i starija mladež.¹³³

Kruh je još jedan predmet koji se darivao u uskršnje doba. Poznate su dvije vrste kruha, slani i slatki. U srednjoj i južnoj Dalmaciji, pa tako i u trogirskom kraju, javlja se naziv sirnica što upućuju da je nekada i sir bio jedan od sastojaka slatkoga uskršnjog kruha. Osnovni sastojci, između ostalog, bili su pšenično brašno, kvasac, ali i jaja, posebno žumanjci koja su davala izrazitu žutu boju. Dodavani su, po želji, različiti mirisi (ružina vodica, rum), pa i limunova ili narančina kora i grožđice. Ovi sastojci su bili obavezni i u fritulama. S vremenom, već četrdesetih godina u okolici Trogira, sirnice se ne mijese već ih domaćice kupuju.¹³⁴

Od ostalih vrsta kruhova, spominju se i tzv. pletenice, ponegdje i s umetnutim jajem u sredini, a one su se najčešće darivale djevojčicama.¹³⁵ Sve se pripremljene namirnice poslužuju za ručak, ne smije se ništa baciti. Jutarnja misa traje sve do podneva, a poslije mise mladež se okuplja i zabavlja. Dan poslije Uskrsa, Uskrсни ponedjeljak, također prođe u svečanom tonu. Na taj se dan govori o putu uskršnoga Krista u Emaus s dvojicom učenika. Učenici su ga prepoznali tek u lomljenju kruha.¹³⁶

¹³²Isto, str. 150.

¹³³ Isto, str. 163.

¹³⁴ Isto, str. 181., 185.

¹³⁵Gavazzi, Milovan, *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, III izdanje, Hrvatski Sabor kulture, Zagreb, 1991., str. 38.

¹³⁶Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 174.

Mali Uskrs označava se tjedan dana nakon blagdana Uskrsa. Na taj dan nema dodatnog slavlja u kući, a nakon četrdeset dana od Uskrsa slavi se Uzašašće, Kristov ulazak u nebo.¹³⁷

U štovanju Uskrsa ne slavimo samo najvažniji kršćanski blagdan i Kristovo uskrsnuće, već i veselje zbog buđenja prirode i njene snage da se ne preda zlim silama.¹³⁸

U vrijeme uskršnjih blagdana, posebno mjesto zauzima i uskrsna svijeća koja se blagoslivlja na Veliku subotu. Pet zrna tamjana u toj svijeći simboliziraju pet Isusovih rana. Uskrsna se svijeća pripali na upaljenoj vatri koju đakon unosi u nerasvijetljenu crkvu. Pritom se svečano zaustavlja tri puta prije nego što dođe do oltara i svaki put pjeva *Svjetlo Kristovo*. Ljudi mu odgovaraju *Bogu hvala*. Pripaljuje se manji broj svijeća, a u trenutku dolaska na sredinu, nakon poklika pripaljuje se veći broj svijeća. Pred oltarom je treći poklik i tada se upale sve svijeće u crkvi i u rukama vjernika.¹³⁹

U trogirskom se kraju Uskrs proslavljao jutarnjom svetom misom. Žene i djeca su u crkvu nosile košaru s namirnicama koje bi nakon blagoslova poslužile na uskršnjem ručku. Tada su svi članovi obitelji bili zajedno, ljudi su dolazili u svoj rodni kraj iz najudaljenijih krajeva. Žene su se trudile pripremiti što veći broj raznolikih trogirskih specijaliteta.¹⁴⁰

9. Sveti Ivan Trogirski

Sveti Ivan Trogirski odrastao je u plemićkoj rimskoj obitelji Orsini (11.st.). Papa ga šalje u Trogir za vrijeme vladavine kralja Krešimira IV., gdje je izabran za biskupa. Bio je istaknut blagošću i miroljubivošću. Uspio je riješiti spor između Zadrana i kralja Kolomana. Prema jednoj legendi, biskupu Ivanu je, tijekom mise, sletjela golubica na glavu kao znak Duha svetoga. Druga legenda govori kako je tuča uništila vinograde, a prema Ivanovoj se naredbi preostalo grožđe stavilo u tijesak i tako se dobila velika količina mošta. Treća legenda kazuje da je Ivan, tijekom olujnog putovanja prema Šibeniku, doživio brodolom, no uspio je hodati po valovima, a ostali su mornari bili spašeni. Nakon Ivanove smrti, Mlečani su

¹³⁷Dragić, Marko *Spasovo u hrvatskoj tradicijskoj baštini*, Crkva u svijetu, 44 (3) Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2009., str. 205.-228.

¹³⁸Botica, Stipe, *Lijepa naša baština* (književno-antropološke teme), Sveučilišna naklada, Zagreb, 1998, str. 71.

¹³⁹Dragić, Marko, *Svijeća u kulturnoj baštini Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 4, Split, 2010., str. 482.

¹⁴⁰Kazivačica: Mila Perkušić, rođ. Grgin, 1930. u Trogiru

imali namjeru prenijeti njegovu ruku u Mletke, ali se tijekom godišnjice njegove smrti ruka zrakom spustila na grob Sv. Ivana Trogirskog.¹⁴¹

Trogirani i Trogiranke s ponosom govore o zaštitniku svoga grada i njegov blagdan (14. studenog) slave s velikom radošću u crkvi i izvan crkve. Ivan Trogirski bio je cijenjen građanin grada Trogira što su mještani, za vrijeme kneza Nikole Michelia 1517. godine, pokazali tako što su u prilici kovanja vlastitog novca od čistog bakra, kovali na novčiću i lik zaštitnika grada sv. Lovre.¹⁴²Trogirani su skloni odavno isticati činjenicu da ih možeš povrijediti na bilo koji način, ali se o *Švetom Ivanu* mora s poštovanjem govoriti. Na svečev blagdan rado pjevaju:

Svet' Ivane o' Trogira

Providi mi ti mladića,

Koj', ne igra šije, šete

Koj' ' ne puši španjulete.

Koj' ne pije puno vina

Koj' ne ide put kažina .

Ako mi ga ne providiš,

*U crikvu me već ne vidiš.*¹⁴³

U pjesmi djevojka moli svetoga Ivana Trogirskog, nebeskog zaštitnika grada Trogira, da joj pošalje lijepoga mladića. Postavila je neke uvjete, iskazala svoje želje, a to bi bilo da

¹⁴¹Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 303.

¹⁴²Celio Cega, Fani, *Trogir*, Vjesnik, Zagreb: Turistička naklada, 2002., str. 20.

¹⁴³ Buble, Nikola, *Tekstovi pjesama vokalne folklorne glazbe Trogira i Donjih Kaštela od 1875. do 1975.*, Čakavska rič, Vol. XVIII, No. 2, Trogir, 1991., str. 96.

mladić ne puši, nije sklon pijanstvu i da nema običaj ići u *kažin*. Djevojka naglašava svecu, uz opjevane želje, da ako joj takvoga mladića ne pošalje i ne usliši njenu molitvu, više je neće moći vidjeti u crkvi.

U dozivanju Ivanovog grada Trogira, Trogirani i Trogiranke često su spominjali i obraćali se svojoj voljenoj osobi, što pokazuju sačuvani stihovi:

Oj, Trogiru grade

Jesi malo misto,

U tebi stanuje

*Moj dragi, doisto.*¹⁴⁴

Lipe jesu zelene livade,

Pokraj mora okolo Trogira;

Pokraj mora okolo Trogira.

Još su lišpje divojcice mlade

Oko vode lalnoga Dobrića.

Lipa li su poja kraj Trogira,

O' Krbani pa do Dragulina.

Još su lišpje cure kraj Dobrića

*Ka' s mastilcem cekadu mladića.*¹⁴⁵

¹⁴⁴Isto, str. 86.

¹⁴⁵ Buble, Nikola, *Tekstovi pjesama vokalne folklorne glazbe Trogira i Donjih Kaštela od 1875. do 1975.*, Čakavska rič, Vol. XVIII, No. 2, Trogir, 1991., str. 79.

Sv. Ivan važna je ličnost u povijesti grada Trogira, uspio je u sprječavanju hrvatsko-ugarskog kralja Kolomana u ozbiljnoj prijetnji razdora Trogira, a osnovao je i samostan benediktinki u Trogiru. Trogirani su uvidjeli da u tom čovjeku postoje iznimne ljudske, ali i svetačke osobine. Njegovo je počivalište u kapeli sv. Ivana Trogirana, a riječ je o jednom od najljepših renesansnih spomenika u Europi. Legende o sv. Ivanu Trogirskom prenosile su se s koljena na koljeno, mještani su dobro upoznati sa životom omiljenoga sveca koji i danas ponosno stoji na vrhu sjevernih gradskih vrata ili kako Trogirani imaju naviku reći - na *vratao 'grada*.¹⁴⁶

10. Blagdani kroz godinu

U Trogiru su se, nakon Uskrsa, proslavljali i ostali blagdani kroz crkvene obrede. Nijedan blagdan čiji je svetac u Trogiru imao svoju crkvu, nije bio zanemaren. Sveci su bili svečano i dostojanstveno proslavljeni s prigodnom molitvom i pjesmom unatoč svim pogodnim i nepogodnim prilikama. Nekada su se održavali tzv. *rogacjuni*. Djeca bi iz škole sa starijima odlazili na jednodnevni izlet ispred crkve Gospe od Anđela. Na izletu bi se obavio blagoslov polja.¹⁴⁷

Posebno se slavio i blagdan sv. Ante na Čiovu. Iako je samostan bio zapaljen poslije II. svjetskog rata, blagdan se nije propuštao. Njegovih trinaest utoraka i sam blagdan okupljao je veliki broj vjernika.¹⁴⁸ Mještani Segeta Donjeg i SegetVranjice odlazili su također u crkvu na Čiovu. Djeca su kupovala ručno izrađene drvene figurice, najčešće tzv. *ptice klepetuše*.¹⁴⁹ Svećenici (*popi*) su obavljali blagoslove kuća, a žene su morale dočekati svećenika s urednim kućnim prostorijama. U starom dijelu Trogira, crkva Gospe od Karmela okupljala je veliki broj vjernika. S obzirom da je crkva nije bila dovoljno velika, Gospin kip prenio bi se u katedralu, pa bi se u katedrali služila misa. Gospin kip bi se nakon obreda opet vraćao u staru crkvu, a taj su postupak trubama pozdravljali svi brodovi usidreni na trogirskoj rivi.¹⁵⁰

Krajem lipnja, na Ivandan opet bi uslijedilo veliko slavlje, okupljanje starih i mladih na paljenje krijesnica. U hrvatskoj baštini, u vrijeme blagdana Svetoga Ivana Krstitelja (24. lipnja) seljaci su općenito po poljima palili male krjesove, a tim su zapravo htjeli dozvati snažniju sunčanu toplinu kako bi polje uspješnije rodilo. Zvonjava crkvenih zvona trajala je

¹⁴⁶ Kazivačica: Mila Perkušić, rođ. Grgin, 1930. u Trogiru.

¹⁴⁷ Isto.

¹⁴⁸ Isto.

¹⁴⁹ Kazivačica: Vinka Zulim, rođ. Vukman, 1945. u SegetVranjici.

¹⁵⁰ Kazivačica: Mila Perkušić, rođ. Grgin, 1930. u Trogiru.

cijelu noć. Obredi održani te noći imali li svrhu očuvanja zdravlja i plodnosti. Palile su se biljke, vatra je gorjela i održavale su se razne igre i plesovi.¹⁵¹

Ljeti bi se sve usporilo, odmaralo bi se pod *murvom*, častilo s domaćim *praskamai* uživalo u bistrom moru.¹⁵²

Blagdan blaženog Augustina Kažotića¹⁵³ (3. kolovoza), rođenog Trogirana, kasnije zagrebačkog biskupa, Trogirani su slavili na osobit način uz misno slavlje i procesiju. Pjevale su se stare trogirске pjesme:

Augustine blaženi

*prisvitlazvizdo trogirska.*¹⁵⁴

Nakon Tijelova (Božjeg dana) slijedi važan blagdan Velike Gospe (15. kolovoza). Odlazilo se u Vrpolje na misu, a na Malu Gospu u Solin. Na blagdan Velike Gospe, mještani Trogira bi, neki i bosci, odlazili i u crkvu Gospe od Demunta, a na Malu Gospu hodočastilo se u Prizidnicu.¹⁵⁵ Pojedinci bi odlazili i u Sinj na slavlje Gospe Sinjske. Kako ističe fra Luka Tomašević, Gospa Sinjska je ona majka koja pruža i vraća duševni mir. Taj se mir pojavljuje nakon što vjernik hodočasti Gospi, pjeva joj i moli se. Vjernik očekuje na neki način da će mu Gospa uzvratiti na žrtve koje čini za nju. U hodočašćima, vjernici su uvjereni kako idu prema Gospi, idu se pokazati pred njom, traže utjehu i mir.¹⁵⁶

Uoči blagdana Svi Sveti, uz crkvene obrede, održavali su se običaji *kukulezanja*. Pjevale su se djevojkama lijepe i romantične pjesme pod njihovim prozorima. Tako su se postupno pojavile klape, simbol zbornog pjevanja dalmatinskog područja. Domaćini bi ih

¹⁵¹Dragić, Marko, *Hrvatski panspermijski običaji, ophodi, obredi i divinacije u europskom kontekstu*, Croaticaet Slavica Iadertina, 11 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2016., str. 177.

¹⁵²Kazivačica: Mila Perkušić, rođ. Grgin, 1930. u Trogiru.

¹⁵³Blaženi Augustin Kažotić najpoznatiji je član trogirskoga samostana. Rodio se oko 1260. u uglednoj plemićkoj obitelji. Bio je jedan od prvih Hrvata koji je imao priliku studirati na pariškom sveučilištu u drugoj polovini XIII. stoljeća. To objašnjava kolika se važnost pridavala visokoškolskoj izobrazbi u trogirskom samostanu. Uživao je glas učena i pobožna redovnika, 1303. imenovan zagrebačkim biskupom i kasnije biskupom grada Lucere u Apuliji. Malo iza njegove smrti, zatraženo je proglašenje Augustina Kažotića svecem. U velikom broju dokumenata, Augustin se svecem naziva još od XIV. stoljeća. Tek je 1700. godine službeno proglašen blaženim. Tako je Augustin postao prvi hrvatski blaženik. (Krašić, Stjepan, *Crkva i samostan sv. Dominika u Trogiru*, Prilozi povijestiumjetnosti u Dalmaciji, Vol. 41, No. 1, Rim, 2008., str. 99.)

¹⁵⁴Kazivačica: Mila Perkušić, rođ. Grgin, 1930. u Trogiru

¹⁵⁵Isto.

¹⁵⁶Tomašević, fra Luka *Između zemlje i neba, (Vjera i moral u životu kršćana Sinjske krajine u 18. stoljeću)*, Knjižnica «Gospa Sinjska» knjiga br. 6, Sinj 2000., str. 101.

častili suhim smokvama, orasima i *bajamama*.¹⁵⁷ U SegetVranjici, za vrijeme *kukulezanja*, odlazilo se od kuće do kuće i pjevalo:

Ja sam mali rebac,

ja ću kukulezat.

Koko smokvu, koko grozdić,

dobro doša prvi Božić.

Evo smo vam dobro došli,

*zdravo sviju dobro našli.*¹⁵⁸

Svi Sveti blagdan je kojeg su mnogi zvali i *prvim Božićem*. *Kukulezanje* bi započeo mještanim, već poznat po lijepom pjevanju. U predbožićno vrijeme *kukulezalo* se uz slične stihove:

Ja sam mali rebac,

ja ću kukulezat.

Koko smokvu, koko grozdić,

dobro doša prvi Božić.

Oj Marijo bulbina,

donesi vrčić vina.

Nemoj cila nego vodna

da ja umin doći doma.

¹⁵⁷ Kazivačica: Mila Perkušić, rođ. Grgin, 1930. u Trogiru

¹⁵⁸ Kazivačica: Vinka Zulim, rođ. Vukman, 1945. u Seget Vranjici

*Ne čini me stati
iza tuđi vrati,*

*da me bura mlati
po golima knjati".¹⁵⁹*

U Trogiru su se pjevali slični stihovi, također se *krlelezalo*:¹⁶⁰

*Ja san mali rebac
Doša san van krlelezat.*

*Ko smokvu, ko grozdić
Na dobro van doša Božić.*

*Otvorite ormarune,
Izvadite botiljune,*

Anđele Božji, Anđele Božji.

A Isuse, Isukrste.

Ti jih pomozi,

Ti jih pomozi.

¹⁵⁹ Isto

¹⁶⁰Usp. Dragić, Marko, *Svi sveti u hrvatskoj kulturnoj baštini*, Radovi Hrvatskoga društva za znanost i umjetnost, XIV-XV, Sarajevo, 2012.-2013.

Otvorite ormarune,

Izvadite botiljune,

Anđele Božji, Anđele Božji.

A Isuse, Isukrste

Ti jih pomози,

Ti jih pomози.¹⁶¹

Pred blagdane Svih svetih i Dana mrtvih, sve bi se uozbiljilo.

Blagdan Svih svetih (1. studenoga) blagdan je sjećanja na poznate i nepoznate kršćanske svece i svete. U hrvatskoj je tradicijskoj kulturi posebno istaknut i štovan kult groblja. O tome nam govori izreka "*Pokaži mi kakvo je groblje, odmah ću ti reći kakvo je selo.*" Svi sveti i Dušni dan povezana su dva blagdana i tada cijele obitelji odlaze na groblja, pale svijeće i kite grobove cvijećem.¹⁶²

Na Dušni (Mrtvi) dan, mještani trogirskoga kraja posjećivali bi groblja, a žene bi nekoliko dana prije očistile grobove.¹⁶³ Molitve, plaćanje misa za pokojnike, ispovijed, obilazak groblja, cvijeće i svijeće simboliziraju Dušni dan.¹⁶⁴ Dušni dan je spomen u kojem se Crkva sjeća svih vjernih mrtvih. Blagdan se slavi 2. studenoga, a ako taj dan spada u nedjelju, onda se prebacuje na 3. studenoga. U hrvatskoj baštini Dušni dan nazivamo još i Mrtvim danom te Danom mrtvih. Ljudi na groblje nose cvijeće i pale svijeće. U današnje vrijeme, nošenje cvijeća može se vidjeti i na blagdan Svih svetih. To je moguće zbog toga što je blagdan Svih svetih neradni dan. Uloga svijeća u katoličkoj tradiciji sadrži više značenja. Prvi su kršćani koristili svijeću zbog svjetlosti pred zoru u katakombama za vrijeme bogoslužja. Crkveno se učenje tumači njihovim brojem, izgledom i načinom korištenja. Jedna svijeća simbolizira

¹⁶¹Buble, Nikola, *Tekstovi pjesama vokalne folklorne glazbe Trogira i Donjih Kaštela od 1875. do 1975.*, Čakavska rič, Vol. XVIII, No. 2, Trogir, 1991., str. 75.

¹⁶²Dragić, Marko, *Svijeća u kulturnoj baštini Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 4, Split, 2010., str. 484.

¹⁶³ Kazivačica: Vinka Zulim, rođ. Vukman, 1945. u Seget Vranjici

¹⁶⁴Dragić, Marko, *Dušni dan u hrvatskoj katoličkoj baštini*, *Obnovljeni život*, časopis za filozofiju i religijske znanosti, Vol. 68, br. 3, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2013., str. 418.

vjeru u jednoga Boga i Spasitelja, dvije svijeće simboliziraju Boga i čovjeka, a tri svijeće predstavljaju vjeru u presveto Trojstvo. Zatim šest svijeća na oltaru simbol je crkvine neprekidne molitve. Sedam svijeća simbolizira sedam sakramenata. Svijeće koje susrećemo u euharistijskom obredu predstavljaju Isusov dolazak u pričesti. Pokojnička svijeća svjedoči o kultu pokojnika.¹⁶⁵

11. Prvosvibanjski običaji

Prvi svibanj je u folkloristici Hrvata poznat i kao Dan cvijeća, Dan mladeži i zaljubljenih. U središtu pažnje je majsko drvo koje su mladići noću, uoči prvoga svibnja, ubrali u polju i donijeli ga u dvor ili pod prozor voljene djevojke. Prvi svibanj bio je istaknut i kićenjem cvijećem i zelenilom.¹⁶⁶ Tradicija slavljenja prvoga svibnja dolazi od davnih pretkršćanskih razdoblja. S obzirom da se prije prvoga svibnja slavio blagdan svetoga Filipa i svetoga Jakova, taj se dan nazivao i Filipovlje ili Filipovo. Prvosvibanjski običaji obavezno su sadržavali usmene lirske pjesme u kojima su obitavali mitski elementi.¹⁶⁷

Nedaleko od Trogira, na Drveniku Malom, skupina momaka bi ususret prvome svibnju donijela najbolju maslinovu granu i stavila je na prozor djevojke koja im se sviđala. Zapjevali bi i u toj veseloj atmosferi obilazili ostale djevojke. Zabava bi trajala cijelu noć, a onda bi se jelo i pilo kod zadnjega mladića koji je dragoj nosio maslinu.¹⁶⁸

U trogirskom je kraju također bio običajda mladić na dan prvoga svibnja posiječe drvo maj i donese ga odabranjoj djevojci, a djevojka bi ga s prijateljicama okitila u slučaju da joj se mladić dopada.¹⁶⁹

Prvi svibanj u katoličkoj tradicijskoj kulturi predstavlja blagdan svetoga Josipa Radnika, a cijeli svibanj posvećen je Blaženoj Djevici Mariji.¹⁷⁰

¹⁶⁵ Isto, str. 419.

¹⁶⁶ Dragić, Marko, *Prvosvibanjski običaji i ophodi u folkloristici Hrvata i europskom kontekstu*, u: Između dviju domovina, Zbornik Milorada Nikčevića, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet; Crnogorsko kulturno društvo „Montenegro-Montenegrina“, Osijek; Hrvatsko-crnogorsko društvo prijateljstva „Croatica-Montenegrina“ RH; Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica, Osijek, travanj 2011., str. 257.

¹⁶⁷ Isto, str. 258.

¹⁶⁸ Isto, str. 261.

¹⁶⁹ Isto, str. 262.

¹⁷⁰ Isto, str. 278.

U trogirskoj okolici, mladići bi prvoga svibnja posjećivali kuću voljene djevojke te je obavezno darivali. Umjesto darovanog cvijeća, neki bi mladići ukrasili vanjsku kućnu ogradu koja je vodila na gornji kat kuće. Tako su pokazivali naklonost prema nekoj djevojci. Plesanje kola bio je događaj kada su se mladići također mogli djevojkama približiti, a pjevalo se:

Biraj, biraj draga,

koga ti je drago.

Samo nemoj onoga,

*koga ne bi rado!*¹⁷¹

Mladići nisu jednostavno odustajali od voljene djevojke, a one su se čak i bojale same prošetati jer su ih mladićevi prijatelji ili rođaci mogli oteti i prisilno odvesti u budući dom. Taj se običaj od sredine prošloga stoljeća sve rjeđe viđao, ali je još uvijek postojala navika da prosidbu vrše mladićevi prijatelji, a djevojka bi ih darivala košuljama ili rubčićima. Do prosidbe nije trebalo dugo čekati jer kada bi mladić i djevojka češće provodili vrijeme zajedno, odmah se razmišljalo i na ozbiljnije buduće korake. Prije same svadbe, ponašanje budućih supružnika i dalje je bilo pod budnim okom roditelja i okoline.¹⁷²

U tom nekadašnjem običaju otmica¹⁷³ radilo se zapravo o otimanju žene uz upotrebu fizičke sile i to protiv njezine volje te volje njezinih roditelja. Otmice su se događale s namjerom buduće ženidbe. Sve bi počelo kada bi se mladić zaljubio u djevojku, a djevojka bi odbijala tu ljubav i bračnu ponudu. Mladić bi tada u toj situaciji, uz pomoć prijatelja ili potpuno sam, oteo i odnio djevojku.¹⁷⁴

¹⁷¹ Kazivačica: Vinka Zulim, rođ. Vukman, 1945. u Seget Vranjici

¹⁷² Isto.

¹⁷³ U 18. stoljeću razlikovale su se dvije vrste otmica, nasilna i dogovorena otmica. Postojale su također i dvije vrste nasilnih otmica i to otmice protiv volje djevojke i njezinih roditelja te otmice protiv volje djevojke, ali uz roditeljsko odobrenje. Najčešće, jednom oteta djevojka nije olako odbijala udaju za otmičara već bi pristala na udaju. Postojale su i dvije vrste dogovorenih otmica. Radilo se o otmicama potaknute ljubavlju, ali protiv volje djevojičinih roditelja i s druge strane o otmicama iz ekonomskih razloga uz odobrenje svih strana. Ipak, razlog otmice nije uvijek bila zaljubljenost, pa su česti bili upravo ekonomski razlozi, a to se posebno odnosilo na djevojke bez braće. (Tomašević, fra Luka *Između zemlje i neba, (Vjera i moral u životu kršćana Sinjske krajine u 18. stoljeću)*, Knjižnica «Gospa Sinjska» knjiga br. 6, Sinj 2000., str. 193.)

¹⁷⁴ Isto, str. 192.

Ustaljen je običaj bio da prvoga svibnja mladići prilaze djevojkama koje im se sviđaju, ali se udvaranje odvijalo i preko godine u prigodnim situacijama, s tim da su se čak iz naraštaja u naraštaj prenosili stihovi ljubavnih pjesama pa su se u trogirskom kraju mogle čuti brojne sačuvane lirske pjesme ljubavne tematike. Najčešće su bile one u kojoj mladić žudi za voljenom djevojkom, ne može joj odoljeti i nastoji pomno odabranim stihovima iskazati svoje osjećaje:

U đardinu, kad si ruže brala,

U đardinu, kad si ruže brala.

U đardinu, kad si ruže brala,

Sama si me k sebi dozivala.

Dođi k meni moj cvite rumeni,

Ako ćeš mi biti moj suđeni.¹⁷⁵

"Viruj meni vilo lipa,

Mogu poći na kraj svita,

Lipje vile neću naći,

Ni takogajubitcvita.

Viruj meni, moj golube,

Najbilijajemaš krila,

Za najdražja milovanja

¹⁷⁵ Buble, Nikola, *Tekstovi pjesama vokalne folklorne glazbe Trogira i Donjih Kaštela od 1875. do 1975.*, Čakavska rič, Vol. XVIII, No. 2, Trogir, 1991., str. 99.

*Justa su ti kano svila.
Jubimo se, vazmimo se,
Uresima bile dvore,
Uspavanku pivat će nan Misecina,
modro more." ¹⁷⁶*

*"Jeno jutro prije zore
Kad san ovdje prolazija,
Pa pogledan uz prozorje
Da bi vilu ja vidija.*

*Eto vile na prozorje
Bilo lice umivala,
Cistonvodon lika svoga
Cviće moje zalivala.*

*Cujencvitu di govori:
Cviće moje cvati, cvati,
Dragon ću te darovati.*

*Cvati, cvati, rascvalo si
Dragon ruke pridalo si,
Rad ljubavi draga moga
Koj' u srcu mome cvate.*

¹⁷⁶ Isto, str. 102.

Po sve dane radi koga

U njemu on se veselija." ¹⁷⁷

" Golubice nemoj spati,

Dražja si mi nego mati.

Probudi se zoron, vilo,

I protari o' sna oci,

Pa ćeš vidit dragog svoga,

Ca za tebon pati noći." ¹⁷⁸

"Bila golubice

Ca si na nebesi,

Sajdi s neba doli

Pa me razveseli.

Sagradit ću kuću

Pokraj sinjeg mora,

Pokrit ću je, dragi,

Granom o' javora.

Ka' mi dragi projde,

Neka mu zavanja,

¹⁷⁷ Buble, Nikola, *Tekstovi pjesama vokalne folklorne glazbe Trogira i Donjih Kaštela od 1875. do 1975.*, Čakavska rič, Vol. XVIII, No. 2, Trogir, 1991., str. 76.

¹⁷⁸ Buble, Nikola, *Tekstovi pjesama vokalne folklorne glazbe Trogira i Donjih Kaštela od 1875. do 1975.*, Čakavska rič, Vol. XVIII, No. 2, Trogir, 1991., str. 72.

Neka mu zavanja

Grana o' javora." ¹⁷⁹

"Divojvice narancice,

Daj se jubiti,

Daj se jubiti.

Dojdi momce o ponoci,

kad mi majka spi.

Tvoja majka tanka sanko,

Ne smim divojko.

Pokrit ću je tankim velom,

Dojdi slobodno.

Prid kućom ti kuška laje,

Ne smimdivojko.

Bacit ću joj komad kruva,

Dojdi slobodno." ¹⁸⁰

"Djevojka slatka k'o med,

Djevojka slatka k'o med,

Djevojka slatka k'o med,

Najsladi je poljubac njen." ¹⁸¹

¹⁷⁹ Buble, Nikola, *Tekstovi pjesama vokalne folklorne glazbe Trogira i Donjih Kaštela od 1875. do 1975.*, Čakavska rič, Vol. XVIII, No. 2, Trogir, 1991., str. 64.

¹⁸⁰ Isto, str. 67.

*"Ako si mi ti zaspala,
Sveta sarca s tobom bila,
Mir spokoja uživala
Ako si mi ti zaspala.*

*Nek' ti sanak skrije oči,
Da bi sriću ti spoznala,
U blaženoj ovoj noći
Meni da si ruku dala
Slatke sanke ti sanjala,
Da bi drago cviče brala,
A najdraži cvitaksriće
Meni rano jutros dala."¹⁸²*

Neke pjesme uz iskazivanje ljubavi, spominju i voljeni grad Trogir koji opet, na određeni način i simbolizira ljubav mladića i djevojke. Ljubav se dogodila pod okriljem povijesnoga grada:

*" Projden kroz Pasike,
Projden kroz Pasike,
Projden kroz Pasike
Sa družbonveselon .*

¹⁸¹ Buble, Nikola, *Tekstovi pjesama vokalne folklorne glazbe Trogira i Donjih Kaštela od 1875. do 1975.*, Čakavska rič, Vol. XVIII, No. 2, Trogir, 1991., str. 68.

¹⁸² Isto, str. 63.

Ozgar me posipje

Mutilonzelenon.

Murtilonzelenon

Moje, milo zlato."¹⁸³

"Priko mosta o' Ciova

Vidija sam vilu moju.

Grlica je propivala,

Baš na dubu zelenome.

Moja vila to pribiva,

U Trogiru bilome."¹⁸⁴

"U zaljevu malom gle,

Trogir već spava,

Nad njim se nadvila sumorna tama.

Na rivi te čekam ja,

kad ćeš mi doći,

Sretni bit ćemo mi u ovoj noći.

A sad slatki cjelov mi daj,

¹⁸³ Buble, Nikola, *Tekstovi pjesama vokalne folklorne glazbe Trogira i Donjih Kaštela od 1875. do 1975.*, Čakavska rič, Vol. XVIII, No. 2, Trogir, 1991., str. 91.

¹⁸⁴ Isto, str. 91.

Jer morat ću poć,

Poći u drugi kraj,

Ostavit mili grad.

Taj spomen ću nosit ja u srcu svome,

Na divan Trogir grad i naše more."¹⁸⁵

12. Nekadašnji život

U Trogiru i trogirskoj okolini obitelji su skromno živile, u kamenim kućama s bunarom i *dimavicom* u dvorištu koja je služila za pripremu hrane i sušenje mesa. S postavljene grede na stropu, omotane zelenilom, nad kaminom su se spustale *komoštre*, a na njima je visio veliki metalni *bronzin*. Pored *bronzina*, kuhalo se još u bakrenoj *kotluši* i *lopiži*. *Lopiža* se koristila samo za kuhanje *brujeta* i *mlika*.¹⁸⁶ Hrana se pripremala od domaćih proizvoda, pa bi se čak i na svadbama poslužio veliki bijeli kolač, a radilo se o bijelom kruhu ukrašenom šarenim bombonima.¹⁸⁷ Svadbe su bile skromne, ali je veselja bilo napretek. Slavilo se i plesalo uz sljedeće sačuvane stihove s trogirskog područja:

"Nevistice mlada

U novon si piru,

Bog ti dao život

Sto godin u miru.

Bog ti dao sina

¹⁸⁵ Buble, Nikola, *Tekstovi pjesama vokalne folklorne glazbe Trogira i Donjih Kaštela od 1875. do 1975.*, Čakavska rič, Vol. XVIII, No. 2, Trogir, 1991., str. 101.

¹⁸⁶ Kazivačica: Vinka Zulim, rođ. Vukman, 1945. u Seget Vranjici

¹⁸⁷ Kazivačica: Antica Vukman, rođ. Čarija, Seget Vranjica, 1921.-2018.

Popa redovnika,

Koji će ti biti

Svemu rodu dika.

Bog ti dao jemat

Ćerku jedinicu,

Koja će zabavjat

Svu ostalu dicu." 188

"Sritnaćerce i cestita

Svinzvizdama narešena." 189

U *kužinama* su bili postavljeni stolovi s *katrigama*, a mogli su se vidjeti i tronošci. Pojedinci su imali zidne ormare s *čikarama*, *pijatima*, *bocunima* te *škafetinom* za *kašike* i *pinjure*. Kuće su imale i svoje konobe za odlaganje radnog alata, čuvanje bačvi i sušenje maslina i smokava. Poljoprivrednici su posjedovali i svoje staje s *karom* i konjima.

U spavaćim sobama, žene bi postavile škrinje u kojima su čuvale posteljinu, odjevne predmete od platna i tanje vune. U škrinji se obavezno čuvala *dota* koju bi djevojka naslijedila svojom udajom, a osim *dote* mogla je dobiti i *bokun* zlata. Nad posteljom bi se najčešće nalazila svadbena fotografija ili raspelo, a sobu bi dodatno krasile odabrane *koltrine*.

Pojedini su mještani imali vanjska kupatila, poljske zahode. Vodu bi grijali na kominu i lijevali u *vjedro* koje je služilo za pranje i bjeljenje rublja. Koristio se domaći bijeli sapun koji bi se izrađivao iskuhavanjem maslinovog ulja, tzv. *murge* s lugom. Nakon hlađenja, smjesa bi se cijedila kroz pregaču i miješala sa sodom i *klakon*. Djevojke su iskuhivale lug za kosu, prale je u *lušiji*, a zatim bi nakon ispiranja vodom, dodale nekoliko kapi kvasine za sjaj i

¹⁸⁸ Buble, Nikola, *Tekstovi pjesama vokalne folklorne glazbe Trogira i Donjih Kaštela od 1875. do 1975.*, Čakavska rič, Vol. XVIII, No. 2, Trogir, 1991., str. 83.

¹⁸⁹ Isto, str. 95.

mekoću.¹⁹⁰Nekada je u upotrebi bio čak i sapun od svinjske masti. Radio se od preostalih masnoća nakon svinjokolje. Određena bi se količina masnoće pomiješala s lužinom. Cijela se smjesa miješala s određenom količinom vode u kotlu dok se ne bi odvojila gustoća sapuna. U izrađene drvene kalupe stavila bi se rijetka krpa i kada bi se smjesa zgusnula, izrezala bi se na komade te ostavila do sutrašnjeg dana.¹⁹¹Kada su se pojavili sapuni od vonja, koristio se, zbog štednje, samo za lice. Za održavanje čistoće rublja, koristila se *lušija* te bijeli i crni domaći sapun. Bijeli je domaći sapun bio namijenjen za pretpranje bijelog i za pranje šarenog rublja, a crni za pranje tamnijih tkanina i vune. Osim pranja u *lušiji*, žene su rublje nosile na *depozit* gdje se sapunalo i *ražentavalo*. Žene su na pranju kratile vrijeme pjesmama i *ćakulama*.¹⁹²U SegetVranjici, žene bi *ražentavanje* odradile u vranjiškojuvalici. Ispiranje se vršilo nad vruljama, hladnim izvorima čiste vode koja je dolazila podzemno iz krša.

Što se tiče obrazovanja, kazivačica pok. Antica (rođ. Čarija) Vukman navela je da je pohađala osnovnu školu, a nastava se temeljila na matematici, čitanju i pisanju, te učenju latinice i ćirilice. Isto tako, postojali su odgojni predmeti neophodni za buduće mlade majke i domaćice. Kazivačica posebno ističe sjećanje na tadašnju mladu učiteljicu Ines Lujak koja je stigla čak iz Dubrovnika kako bi podučavala djecu u segetskoj školi.¹⁹³

¹⁹⁰ Kazivačica: Vinka Zulim, rođ. Vukman, 1945. u Seget Vranjici

¹⁹¹ Kazivačica: pok. Antica Vukman, rođ. Čarija, Seget Vranjica, 1921.-2018.

¹⁹² Kazivačica: Vinka Zulim, rođ. Vukman, 1945. u Seget Vranjici

¹⁹³ Kazivačica: pok. Antica Vukman, rođ. Čarija, Seget Vranjica, 1921.-2018.

13. Zaključak

Rad o suvremenoj etnografiji tradicijske kulture u trogirskom kraju prikazao je važnost isticanja i bavljenja hrvatskom tradicionalnom kulturom. Važno je njegovati kulturnu baštinu, brinuti o njenom očuvanju, zapisati i sačuvati ono što čujemo i saznamo od djedova i baka jer na taj način ostavljamo budućim naraštajima ono najvrjednije, temelj njihovog identiteta. Nužno je njegovati i čuvati usmenu riječ koja se sve više zanemaruje, a koja nam upravo pomaže i omogućuje da saznamo bogatstvo kulturne baštine kojoj pripadamo. Značaj nematerijalne kulturne baštine, promatrajući usmene predaje, narodne običaje, obrede, je neupitan, naslijedili smo je, a na nama je zadatak zajedničkog zalaganja za očuvanje hrvatske kulture.

Za opis ljepote grada Trogira, povijesnog naselja na hrvatskoj obali s neprekinutom višestoljetnom tradicijom, teško je pronaći dovoljan broj riječi. Duga, burna i bogata povijest vidljiva je u cijelom gradiću, svaki kamen iznosi svoju priču, spomenici i dalje budno nadgledaju život svojih Trogirana, što u potpunosti potvrđuje epitet muzeja-grada. Trogir je ostao pošteđen mnogobrojnih povijesnih razaranja u Dalmaciji što mu je uvelike i pomoglo u očuvanju baštine. Trogirani vjeruju kako su ih nebesa čuvala, sveti Ivan Trogirski na ulazu u grad, stoljećima ne dopušta zlu da se približi.

Rad je prikazao očuvanje značajnih narodnih običaja i lirskih zapisa, počevši od adventskog razdoblja i pripreme za Badnjak i Božić, poklada, korizme, najsvetčanijeg blagdana Uskrsa, proslave zaštitnika grada Ivana Trogirskog, blagdana Velike Gospe i ostalih važnih blagdana kroz godinu. Slični običaji povezivali su Trogir s njegovim okolnim mjestima, uključujući Seget Donji, SegetVranjicu, Okrug, Donja Kaštela. Ono što povezuje opisane običaje u ovom radu je ljudsko zajedništvo, pokornost, ljubav prema životu, obitelji, vrjednovanje malih stvari te neizostavna vjera.

Kazivačice su pokušale prenijeti kroz svoja dosjećanja i bogato životno iskustvo ono saznanje koje nam kraju i pruža očuvana tradicija i običaji. Riječ je o saznanju da su ljubav, obitelj i vjera važni segmenti života koji ispunjavaju čovjekov život, prožimaju se kroz čovjekovu svakodnevicu, a čovjek njegujući pritom korijene svojih predaka, čuva temelj za neke nove naraštaje.

RJEČNIK

B

bičvice - čarape

bajame - bademi

bevanda- dalmatinsko piće od vina i vode

bruet - dalmatinsko jelo, najčešće riblji bruet, mješavina više vrsta riba i začina

bronzin- nekadašnja posuda za kuhanje hrane

bocun - bokal

bokun - vrlo malo

botija - boca

C

Cvitnica- Cvjetnica

crikva - crkva

cekadu- čekaju

Ć

ćakula- razgovor

ćerce- kćeri

Č

čikara - šalica

D

ditešce- djetešce

dota- miraz

doisto- doista

divojcice- djevojčice

dražja- draža

doli- dolje

dojdi - dođi

dica - djeca

F

fritule - dalmatinski desert

ferali- ulična svjetiljka

G

glazbari - glazbenici

J

jubi - ljubi

jemaš - imaš

jeno - jedno

K

kitit - ukrašavati

kroštule - dalmatinski desert

komoštre - lanac posude za kuhanje

kotluša - posuda za kuhanje

kužina - kuhinja

katrige - stolice

kašika - žlica

kar - prijevozno sredstvo s konjima

kruv - kruh

koltrine - zavjese

koj' - koji

ka' - kao

L

lešo - kuhano

lopiža - posuda, lonac

lipoga - lijepoga

lišpje - ljepše

ladno - hladno

M

maškarati - maskirati

mrsiti - postiti

murva - dalmatinsko stablo s plodom

mliko - mlijeko

misto - mjesto

mati - majka

N

nevistica - nevjesta

O

o' - od

ormarun - ormar

ozgor - od gore

P

pofrigati - pržiti

prekrdašiti - pretjerati

praske - breske

pijat - tanjur

potaj - potajno

providi - podari

poje - polje

prisvitla - presvijetla

projden - prođem

protari - protrljati

R

ražentavati - isprati

S

spiza - hrana

suvo - suho

sarce - srce

sanak- san

spati - spavati

sajdi- sići

Š

švet- sveti

škafetin- stolna ladica

španjulete - cigarete

šija šete - šijavica, igra

T

takoga- takvoga

U

umin - umjeti

V

vrime - vrijeme

velo - veliko

vjedro - posuda s ušicama

više - više

vazmimo - uzmimo

Izvori

Vlastiti zapisi, popis kazivača

Popis kazivača:

pok. Antica Vukman, rođena Čarija, SegetVranjica, 1921.-2018.

Mila Perkušić, rođena Grgin, 1930. u Trogiru

Vinka Zulim, rođena Vukman, 1945. u SegetVranjici

Literatura

1. Botica, Stipe: *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 2013.
2. Botica, Stipe: *Biblija i hrvatska tradicijska kultura*, Školska knjiga, Zagreb, 2011.
3. Botica, Stipe, *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
4. Botica, Stipe, *Lijepa naša baština* (književno-antropološke teme), Sveučilišna naklada, Zagreb, 1998.
5. Buble, Nikola, *Tekstovi pjesama vokalne folklorne glazbe Trogira i Donjih Kaštela od 1875. do 1975.*, Čakavska rič, Vol. XVIII, No. 2, Trogir, 1991., str. 3-333.
6. Čapo-Žmegač, Jasna, *Hrvatski uskrсни običaji, Korizmeno-uskrсни običaji hrvatskog puka u prvoj polovici XX. stoljeća, pučka pobožnost, zajednica*. Golden marketing, Zagreb 1997.
7. Dragić, Helena, *Osobna imena motivirana imenima ranokršćanskih mučenica*, Croaticaet Slavica Iadertina, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar. 2017. 235-252.
8. Dragić, Marko, *Hrvatski panspermijski običaji, ophodi, obredi i divinacije u europskom kontekstu*, Croaticaet Slavica Iadertina, 11 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2016., 149-179.
9. Dragić, Marko, *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Croaticaet Slavica Iadertina, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2015., str. 399-435.
10. Dragić, Marko, *Kult sv. Barbare u kršćanskoj tradiciji Hrvata*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, XIII (2), Zagreb: Kršćanski akademski krug (KRAK), 2015., str. 141-163.
11. Dragić, Marko, *Sveti Nikola - biskup u hagiografskoj baštini Hrvata*, EthnologicaDalmatica, 22 (1). Etnografski muzej, Split, 2015. str. 5-42.
12. Dragić, Marko, *Ljubavne divinacije u kulturnoj baštini Hrvata, Bošnjaka, Srba i Poljaka*, EthnologicaDalmatica, 21 (1), Split, 2014., str. 103-123.
13. Dragić, Marko, *Metkovska pasionska baština*, Hrvatski neretvanski zbornik 6, Društvo Neretvana i prijatelja Neretvana u Zagrebu, Zagreb, 2014., str. 229-247.
14. Dragić, Marko, *Općedruštveni značaj usmene književnosti*, Zbornik radova Utjecaj hrvatske usmene tradicije u suvremenoj književnosti za djecu i mlade, Gradska knjižnica Marka Marulića Split, Split, 2014., str.16-25.

15. Dragić, Marko, *Dušni dan u hrvatskoj katoličkoj baštini*, *Obnovljeni život*, časopis za filozofiju i religijske znanosti, 68 (3), Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2013., str. 417-426.
16. Dragić, Marko, *Velike poklade u folkloristici Hrvata*, *Croatica et Slavica Iadertina*, 8 (1), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2013., str. 155-188.
17. Dragić, Marko, *Svi sveti u hrvatskoj kulturnoj baštini*, *Radovi Hrvatskoga društva za znanost i umjetnost*, XIV-XV, Sarajevo, 2012.-2013. str. 71.-80.
18. Dragić, Marko, *Sveta Bernardica u hrvatskoj usmenoj lirici*, *Suvremena pitanja*, 14, časopis za prosvjetu i kulturu, Matica hrvatska Mostar; Fakultet prirodoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti, Mostar, 2012., str. 85-99.
19. Dragić, Marko, *Prvosvibanjski običaji i ophodi u folkloristici Hrvata i europskom kontekstu*, u: *Između dviju domovina*, Zbornik Milorada Nikčevića, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet; Crnogorsko kulturno društvo „Montenegro-Montenegrina“, Osijek; Hrvatsko-crnogorsko društvo prijateljstva „Croatica-Montenegrina“ RH; Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica, Osijek, travanj 2011., str. 257-282.
20. Dragić, Marko, *Sveta Katarina Aleksandrijska u hrvatskoj katoličkoj tradicijskoj baštini*, *HUM časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru*, 7, Mostar, 2011., str. 260.-287.
21. Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, *Croatica et Slavica Iadertina* 6, Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 229-264.
22. Dragić, Marko, *Svijeća u kulturnoj baštini Hrvata*, *Crkva u svijetu*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 45 (4), Split, 2010., str. 467-488.
23. Dragić, Marko, *Čuvari Kristova groba u crkveno-pučkoj baštini Hrvata*, *Ethnologica Dalmatica*, Etnografski muzej Split, 17 (1), Split, 2009., str. 5-32.
24. Dragić, Marko, *Spasovo u hrvatskoj tradicijskoj baštini*, *Crkva u svijetu*, 44 (3) Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2009., str. 305.-328.
25. Dragić, Marko, *Advent u liturgiji i narodnoj kulturi Hrvata*, *Crkva u svijetu*, 43(3), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008., str. 414-440.
26. Dragić, Marko, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
27. Celio Cega, Fani, *Trogir*, *Vjesnik*, Zagreb: Turistička naklada, 2002.

28. Gavazzi, Milovan, *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, III izdanje, Hrvatski Sabor kulture, Zagreb, 1991.
29. Huljev, Ivica, *Kvarantore: jučer, danas, sutra*, Prilozi povijesti otoka Hvara, Vol. XIII, No. I, Komiža, 2017., str. 125-126.
30. Lozica, Ivan, *Dva karnevala*, Narodna umjetnost, Vol. 25, No. 1, Zagreb, 1988., str. 89-93.
31. Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, Uvod u književnost, IV. Poboljšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.
32. Krasić, Stjepan, *Crkva i samostan sv. Dominika u Trogiru*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, Vol. 41, No. 1, Rim, 2008., str. 99.
33. *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 1, napisale Maja Bošković – Stulli i Divna Zečević, Liber, Mladost, Zagreb, 1978.
34. Radić, Danka, *Gradska jezgra Trogira - svjetska baština UNESCO-a*, Informaticamuseologica, Vol. 28, No. 1-4, Trogir, 1998., str. 115-116.
35. Rihtman-Auguštin, Dunja, *Knjiga o Božiću, Božić i božićni običaji u hrvatskoj narodnoj kulturi*, Golden marketing, Zagreb 1995.
36. Skok, Petar, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knjiga prva A – J, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1971.
37. Tomašević, fra Luka, *Između zemlje i neba, (Vjera i moral u životu kršćana Sinjske krajine u 18. stoljeću)*, Knjižnica «Gospa Sinjska» knjiga br. 6, Sinj 2000.
38. *Usmene lirske pjesme*, priredio Stipe Botica, SHK, Zagreb, 1996.

Sažetak

Suvremena etnografija tradicijske kulture u trogirskom kraju

Tema ovog diplomskog rada je prikaz suvremene etnografije tradicijske kulture u Trogiru i trogirskoj okolici. Rad se temelji na zapisima triju kazivačica koje su odrasle u trogirskom kraju i na znanstvenoj literaturi koja se odnosi na tradicijsku kulturu, usmenu književnost, hrvatske narodne običaje i značajke hrvatskih blagdana.

Rad prikazuje bogatu kulturnu baštinu grada Trogira i nastojanje njegovih mještana za očuvanjem tradicije i običaja što je pridonijelo upisu grada 1997. godine na listu svjetske baštine UNESCO-a.

Na samom početku rada objašnjavaju se osnovni pojmovi tradicijske kulture, usmene književnosti, važnost zapisa usmenih tekstova i očuvanje usmene lirike. Navode se značajke adventskog razdoblja i štovanje sv. Barbare, sv. Nikole i sv. Lucije u trogirskom kraju. Opisuju se običaji Badnjaka, proslava Božića u mirnom obiteljskom krugu te poslije glasno i razuzdano karnevalsko razdoblje. Rad zatim predočuje ponašanje ljudi tijekom korizme do Uskrsa, a poseban je naglasak stavljen na proslavu sv. Ivana Trogirskoga, zaštitnika grada Trogira.

Nekoliko odabranih pjesama religiozne, ljubavne i rodoljubne tematike, zapisane i sačuvane tijekom 20. stoljeća, dodatno su uprizorile običaje trogirskog kraja, opisale nekadašnji način života i naglasile vječnu i neiscrpnu temu ljubavi prema voljenoj osobi i rodnom gradu.

Ključne riječi: tradicijska kultura, usmena književnost, narodni običaji, Trogir, sv. Ivan Trogirski

Summary

Contemporary ethnography of traditional culture in the Trogir region

The theme of this graduate thesis is a presentation of contemporary ethnography of traditional culture in Trogir and Trogir surroundings. The work is based on the records of three narrators who grew up in the Trogir region and on the scientific literature related to traditional culture, oral literature, Croatian folk customs and characteristics of Croatian holiday.

The work presents the rich cultural heritage of the town of Trogir and the efforts of its locals to preserve the tradition and customs that contributed to the entry of the city on the list of UNESCO World Heritage in 1997.

The introduction of this paper presents the basic concepts of traditional culture, oral literature, the importance of oral texts and the preservation of oral lyrics. Moreover, the period of Advent and the worship of St. Barbara, St. Nicholas and St. Lucia in the Trogir region are presented. The Christmas Eve customs, the celebration of Christmas in a quiet family circle after a loud and distant carnival period are also described. Furthermore, the work depicts the behavior of people from and during the Lent to Easte with a special emphasis on the celebration of the St. John of Trogir, patron of the town of Trogir.

Several selected songs of religious, love and patriotic themes, written and preserved in the 20th century, elaborated the customs of the Trogir region, described the former way of living, and emphasized the eternal and inexhaustible theme of love for a loved one and his or her hometown.

Key words: traditional culture, oral literature, folk customs, Trogir, St. Ivan Trogirski

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja **Barbara Žaja**, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice *Hrvatskoga jezika i književnosti i Talijanskoga jezika i književnosti*, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 25.3.2019.

Potpis:

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOG DJELA

kojom ja **Barbara Žaja**, kao autor/ica diplomskog rada dajem suglasnost Filozofskom fakultetu u Splitu, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom

Suvremena etnografija tradicijske kulture u trogirskom kraju

koristi na način da ga, u svrhu stavljanja na raspolaganje javnosti, kao cjeloviti tekst ili u skraćenom obliku trajno objavi u javnoj dostupni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu, Sveučilišne knjižnice Sveučilišta u Splitu te Nacionalne i sveučilišne knjižnice, a sve u skladu sa *Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima* i dobrom akademskom praksom. Korištenje diplomskog rada na navedeni način ustupam bez naknade.

Split, 25.3.2019.

Potpis: